ЛІТОПИС ЧЕРВОНОЇ КАЛИНИ

ІЛЮСТРОВАНИЙ ЖУРНАЛ ІСТОРІЇ ТА ПОБУТУ
VII. Річник

ЧИСЛО 12 | ГРУДЕНЬ | 1935

Школа Підстаршин І. піхотного полку У. Г. А.

О. ОЛЬЖИЧ

ПІХОТИНЕЦЬ

Душа відділилась від тіла
Ще там, на майдані міськім.
Врочиста така, білокрила,
Літає і веться над ним.

А тіло, струнке і спокійне,
Ступає в холодних рядах.
Довіку його не обійме
Ні сумнів, ні згадка, ні страх.

І радісно духу дивиться,
Як тіло тяга кулемет,
Стискає гарячу рушницю
І вперто повзе наперед.

(Зі збірки: Рінь).

За леґенду 29-го квітня!

Написав: *Г. С.*

В січні 1928 р. 5-тий гурток (званий „водним") Уладу Українських Старших Пластунів у Львові одержав назву „10 курінь У. У. С. П. „Чорноморці". Коли члени-пластуни цього куріня рішили так назвати свою частину, то тим вони хотіли підчеркнути, що їхнім завданням буде поширити та поглибити культ українського моря. Вони все і всюди мали пригадувати українському громадянству про те, яке велике значіння мало для княжої України-Руси — Руське море, чим було для України в козацькій добі — Козацьке море, та яке значіння повинно було мати для нас Чорне море в 1917 — 20 рр.

Вони розуміли, що коли не будеться поглиблювати культу моря серед нашого громадянства, а головно серед молоді — то може історія повторитися і може прийти другий берестейський мир, де українська делеґація відреклася Криму — цього вікна України у широкий світ.

„Чорноморці" здавали собі справу, що справа не така легка і тому, щоби осягнути свою ціль, працю розложили на етапи.

Щоби історія не повторилася, треба викликати замилування до мореплавання. Колиж моря нема, треба обмежатися до опанування плавби по наших ріках, треба добре пізнати красу та емоцію водного спорту. Тому влаштовувано водні пластові табори та водні прогульки. Ніде правди діти, тоді ще навіть серед пластунства не всі розуміли значіння водного спорту, як передумову мореплавання. Коли хто тим „бавився" то тільки „для фасону". На однім пластовім зїзді виринула думка створити окремий Водний Улад — то тоді „витягнено" такі арґументи, що в такім разі треба створити шевський, кравецький Улад і інші. Очивидно — нині ті арґументи самим їх авторам видаються смішними.

Але з часом те перевелось і з того часу починається повільна але систематична організація українського водного спорту.

В 1930 розвязано Український Пластовий Улад Хоч У. П. У. розвязано, та ідея поглиблення культу українського моря — як кожда ідея — не завмерла.

Як культ боротьби за Українські Землі ми оперли на історії останної нашої визвольної війни, на леґенді Маківки, Лисоні, Чорткова, Крут, Базару, так культ боротьби за українське море треба було оперти на історії Української Фльоти з 1917 — 20 рр. та на леґенді 29 квітня.

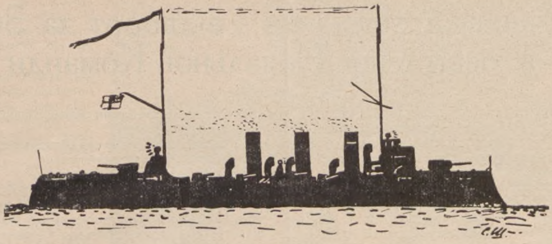
Тому приходять до голосу старшини Української Фльоти, які своїми нечисленними але будуючими споминами поширюють культ українського моря.

Як наслідок цього — можемо запримітити, що від двох-трьох літ по містах, а то і селах в місяці квітні відбуваються реферати або академії з приводу Свята чи Дня Українського Моря. Зновуж Старшина „Сокола-Батька" припоручила своїм клітинам, що займаються водним спортом, уживати на човнах, каюках прапорця, який вказує, що автор проекту брав зразок з прапору української военної фльоти, прийнятого Гетьманом в 1918 р.

Всетаки в нас ще не повстала леґенда 29 квітня. День 29 квітня, себто річницю піднесення українського державного прапору на чорноморській фльоті, ми повинні святкувати так, як святкуємо інші наші національні свята: „22 січня", „Крути", „Базар", „1. листопад" і ін. Перед в тому повинна вести укр. преса. В той день українські часописи повинні посвятити стільки місця історії української фльоти, як це роблять в днях вище вичислених національних свят.

Тимчасом пригляньмося, як воно на ділі.

Перший раз після дванацятьлітної мовчанки, в галицькій пресі про 29 квітня заговорила „Неділя" в першім травневім числі за 1930 р. Правда від того часу вже частіше появляються менші або більші статті або згадки про річницю піднесення укр. прапорів на Чорноморській Фльоті. Безперечно найбільше місця історії української фльоти присвячує „Літопис Червоної Калини", якого ч. 4. за квітень 1932 р. було так би сказати спеціяльно посвячене тій річниці. Від того числа систематично появляються статті з тої ділянки головно б. това-

КРЕЙСЕР «ГЕТЬМАН ІВАН МАЗЕПА» б. «ПАМЬЯТЬ МЕРКУРІЯ» нині «КОМІНТЕРН»

1904/1921 р. 7070 тон, 23 вузли мав 12-6" гармат і 12-75 мм. а тепер 14-130 мм, 4-75 мм протиаеропляні, 2 кулемети, 2 підводні мінні апарати і 510 чол. екіпажу.

риша Морського Міністра У. Н. Р. лейтнанта С. Шрамченка*).

Наскільки мені відомо, то про ту річницю до тепер один раз згадало в човинках „Діло", раз „Новий Час", „Золочівське Слово"; „Христос Наша Сила"; „Студентський Шлях"; „Юні Друзі"; „Вісті"; „Дажбог" і чи не „Коломийські Вісті". Дві згадки було в „Українськім Голосі", „Вогнях", „Українськім Юнацтві".

От вам і все!

Те саме можна сказати про календарі наших національних свят, які обовязково знайдете в кождому календарі: Свята піднесення українського державного прапору на чорноморській фльоті там нема.

Ало чому в У. З. Е. нема згадки про полки морської піхоти? (Славний т. з. „І-ий Гуцульський полк морської піхоти").

Тут треба підчеркнути, що відносно найбільше місця присвятила річниці 29 квітня націоналістична преса („Укр. Голос", „Вісті", „Студентський Шлях", „Дажбог") (1935 р.) та преса для молоді („Вогні", „Юні друзі", „Українське Юнацтво"). Приміром ч. 5. „Дажбога" з 30. IV. 1935. обіймає: коротку статтю з історії української фльоти від княжих часів до Бізерти; „Із морських поезій" — О. Влизька; „Із кримських сонетів" — О. Вишні.

Коли тут пишу тих кілька рядків про поширення та поглиблення культу Українського Моря, то тільки тому, що львина частина нашого громадянства не знає історії української фльоти від княжих часів, а дуже мало знає про нашу фльоту з 1917/20 років.

Зрештою нічо дивного, бо ще недавно так було з історією боїв під Крутами, Базарем і щойно за останніх кілька літ ті сторінки історії останніх наших визвольних змагань сяк так висвітлено та втягнено в календар наших національних свят. Коли повстала леґенда УСС-ів, а з ними Маківки і Лисоні, коли росте і кріпшає леґенда Крут і Базару — тепер черга на 29 квітня.

Ходили колись походами через Руське море українські князі зі своїми дружинниками, та на знак побіди прибивали свої щити на воротах Царгороду. Бушували по Козацькому Морю на своїх чайках, під малиновими прапорами, чубаті козаки-Запорожці. Різали плесо Чорного Моря сталеві кадовби кораблів-велитнів Української Чорноморської Фльоти під жовто-блакитними прапорами.

Нехай синтезою тих походів стане леґенда 29. квітня.

***

Щоби та леґенда повстала, треба громадянству дати популярну історію укр. мореплавання від найдавніших часів до Бізерти.

Щоби та леґенда кріпшала, треба тому громадянству показати памятки, які відносяться хочби до історії фльоти з 1917/20 рр. Знаємо, який успіх і який виховуючий вплив мала вистава памяток У. С. С. Напевно такі самі успіхи мала би вистава памяток звязаних з історією української фльоти. Слід би про те подумати та почати належну підготову.

*) Богато місця історії української фльоти посвячує теж воєнно-літературний журнал „Табор".

Чортківська офензива і відворот за Збруч в освітленні Начальної Команди

Подав: *Євген Яворівський.*

Т. зв. червнева офензива Галицької Армії під командою ген. Грекова це безсумнівно найкраща сторінка історії цеї Армії. За Збручем записала Г. А. ще одну дуже гарну і геройську сторінку своєї історії — бій з большевиками і здобуття Києва 31-о серпня 1919-го року. Та хоч день 31-го серпня 1919-го року це день один з найвеличніших і незабутніх для Галицької Армії, всетаки те, що трапилося в червні 1919-го року Галицькій Армії в Галичині — є ще величавіше, ще світліше і ще цінніше, бо воно трапилося не як природній наслідок дотеперішніх подій — як це було з Києвом, що мусів попасти в руки Галицької Армії по послідовній поразці і беззастережньому розгромі большевиків від першої хвилини їхньої стрічі з Г. А. — але як **нежданний і нагальний вияв моральних сил, що лежали в основі душі української галицької збройної сили.**

Бож як це назвати, що знесилена Г. А. і переможена тричі сильнішим ворогом, без зброї і без набоїв — проганяє ворога зпід Чорткова — Вигнанки і зпід Копичинець аж геть далеко майже під самий Львів? Чи не є це доказ сили народу, що бачить потребу виявити цю свою силу? Що потім наступили події з 17-го липня, було самозрозуміло: червнева офензива була запізна і була безвиглядна в самому зародку; народ повинен був напружити сили ще перших днів боїв у Львові і під Львовом! Цього він не зробив — і тому мусів відчути наслідки прогайнованих тоді можливостей.

Відворот за Збруч мусів наступити вкінці, бо не було найважнішого: муніції. Вона лежала в вагонах аж в Лавочному. Та до Лавочного Г. А. не дійшла.

Про т. зв. червневу офензиву Г. А. писали вже деякі її учасники і подавали про неї менший, чи більший фактичний матеріял. Синтетично зібрані про неї дані Антоном Крезубом в його книжці, виданій „Червоною Калиною" під наголовком: „Нарис історії українсько-польської війни 1918—1919", Львів — 1933.

На цьому місці бажаю подати до загального відома записки Начальної Команди Галицької Армії з того часу (від 7-го червня — 17-го липня 1919-го року), що їх маю перед собою під назвою „Денник Начальної Команди Галицької Армії". Це дуже цінні записки, хоч подекуди вони не зовсім вірні, бо вони, як це можна відчути, спіралися на не завжди зовсім точних звідомленнях частин з фронту до Начальної Команди. Та назагал — це таки історичний документ — основа історії того часу.

В **„Деннику Начальної Команди Галицької Армії"** кажеться про ці часи таке:

„1919-ий рік.

7-го червня. Останній день перед офензивою. Ворог зробив сильнішими силами наступ з Чорткова на Ягольницю, а слабшими силами в напрямі Шманківці — Шманьківчики.

Ворожий наступ в напрямі Шманьківчик відбито.

В Ягольницю втиснувся ворог.

Вдорожено наступ на Ягольницю.

8-го червня. Вчорашні сильні ворожі сили, що втиснулися до Шманьківчик і дальше через Ягольницю, відкинено в протинаступі на Чортків. Три скоростріли і багато полонених в наших руках.

Сьогодні вечором узяв II-гий Корпус Чортків. Наступ I-го Корпусу в напрямі Вигнанки вдорожено. Початок 2-га година передполуднем.

Від правого крила I-го Корпусу до околиць Городниці й Хоросткова нема ворога.

В Копичинцях наступав около один ворожий курінь на Вигнанку і стиснув праве крило 10-тої Бригади на Слобідці.

Розпочато протинаступ. Початок 9-го ц. м. в 2-й годині передполуднем.

Перед II-гим, зглядно III-им Корпусом заняв ворог у невідомій силі Язловець.

Ворожу кінну стежу завважено коло фільварку Тризна, 9 км. на північний захід від Ягольниці.

9-го червня. Побитий ворог мав у Чорткові великі втрати: одна тяжка 15-центиметрова батерія гавбіц (5 гармат), одна 8-центиметрова гармата (канона), 52 скоростріли (половина російських, половина австрійських), багато крісів, 200 полонених, 60.000 набоїв піхотної муніції і много іншої муніції. (Досі зголошене).

Побитий в Чорткові ворог належить до дивізії полковника Сікорського і складається з полків 40, 13, 36 і кількох легких і тяжких батерій.

Решта ворога в відвороті в напрямі на Бучач.

Копичинці заняті около одним ворожим куренем. По одному курені польських полків 17, 18, 42 (групи ген. Александровіча) стверджено в Бучачі.

Язловець і Новосілку Язловецьку заняв ворог невідомої сили.

10-го червня. Ворог стягнувся на Чортків. Сильні польські сили і польська міліція втікли з правого крила в напрямі Теребовлі. В Тернополі зголошено два ворожі полки. На основі іншої верзії концентруються в Тернополі залишені ще на сході частини армії Галлера.

Зголошено два ворожі полки (поодинокі курені двох полків) в поході з Монастириськ в напрямі на Бучач.

Власний літак до Тернополя, Монастириськ і Бучача відісланий.

Румуни розвивають живу діяльність на відтинку: Устя Еписк. — Мельниця.

11-го червня. Сьогодні побили наші хоробрі війська ворога на всіх пунктах, де з ним стрінулися.

Вчора і сьогодні відкинено коло Бучача около

шість до сім ворожих куренів — частинно на Підгайці, частинно на Нижнів (полки 40, 18, 36).

ІІ-ий Корпус взяв сьогодні рішучим наступом Бучач і заняв одною сотнею Монастириська. Взято полонених, дві гармати, чимало скорострілів; зброя й обоз здобуті.

ІІІ-ий Корпус взяв Язловець. (Там один курінь польського полку 15 з польської дивізії ген. Зелінського). 9-тий полк уланів розбитий. Його цілий обоз з харчами, чоботами і черевиками відібраний; полонені взяті, 8 скорострілів, більше число полевих кухонь й обозу здобуто.

Бригада У. С. С. прогнала два ворожі курені і відкинула на Теребовлю.

Евакуовані...

12-го червня. 3-тя польська дивізія ген. Зелінського має — як кажуть полонені — йти через Дністер на Нижнів. 4-ту польську дивізію мали звернути залізницею з Черновець до Станиславова. Початок транспорту 9-го червня. (Інша верзія — спроба переходу під Хотином).

12-го червня пополудні завважено два ворожі курені в поході з Підгаєць до Монастириськ.

Сьогодні ніччю заняв І-ий Корпус при сильній підмозі ІІ-го Корпусу Теребовлю.

Відділи 3-ої Бригади заняли в год. 21.15 Струсів.

13-го червня. Рештки дивізії ген. Сікорського злучилися коло Тернополя до останнього опору. Ворог стоїть з двома куренями 24-го полку на лінії Купчинці — Настасів — Чортория, з трьома куренями 10-го полку на лінії Мишковиці — Кипячка. В Тернополі — штаб дивізії полковника Сікорського і 12-тий полк у запасі. Крім цього — розбитий під Теребовлею 13-тий полк і сильно зменшені полки 30 і 40.

9-та Бригада заняла Скалат під рішучим проводом отамана Мартиновича і приневолила чотири ворожі курені до панічного відвороту на Тернопіль. Один побитий курінь належить до 19-го полку, а другий до 12-го полку.

Перед ІІІ-им Корпусом стоять ворожі задні сторожі над Золотою Липою коло Товстобаб і Задарева з 18 гарматами, 4-ма метачами мін в сильних ровах і окопах.

14-го червня. Перед І-шим Корпусом стягнув

Могили 78 старшин, підстаршин і стрільців У. Г. А., що згинули в лютневих боях за Белз в 1919 році, — а яких поховано на міському цвинтарі в Белзі.

ворог великі сили коло Тернополя і, зміцнений побитими в боях під Чортковом і Теребовлею куренями, станув до рішучого бою.

В самих Бережанах є слабий ворог. Він просив телефоном помочі.

Ворог держить перед полудневою групою III-го Корпусу малий причілок на північ і північний захід Нижнева; перед північною групою задніми сторожами Золоту Липу.

В боях коло Монастириськ побито по три курені полків 13, 14 і 37. В районі Тернополя стверджено частини полків 13, 40, 36, 24, 10, 12, 8 й один міліційний курінь.

III-ий Корпус відкинув сьогодні ворога коло Козової на західньому березі Стрипи і заняв Товстобаби. Бій бере бажаний оборот.

Для одноцільного поведення битви під Тернополем лучиться I-ий і II-ий Корпуси в групу армії ґенерала Тарнавського.

15-го червня. Битва коло Тернополя вийшла в нашу користь. Сьогодні пополудні ввійшли війська 10-ої Бриґади до Тернополя. Добича дуже велика. В Тернополі побиті польські полки 40, 19, 10, 12, 13, 36, 24, 8, 39 і „курінь смерти" рітмайстра Абрагама. Разом 14 до 20 куренів.

Поляки стягають підмогу зі Львова.

Дорога через Бережани в район Рогатин — Перемишляни по більшій часті вільна від ворога.

Перед III-им Корпусом перейшли ніччю з 14-го на 15-го червня около три ворожі курені міст коло Нижнева й є з 8-ою Бриґадою на північ від моста в твердому бою.

На західньому березі Золотої Липи відкинула 11-та Бриґада під проводом її рішучого команданта сотника Шльоссера ворожі сили.

Товстобаби в наших руках. Сотник Шльоссер втиснувся з частинами своєї Бриґади аж до Медухи, 5 км. на північний захід від Галича.

Польський 10-ий полк приїхав залізницею до Бережан і звідси вдарив у боях одного власного деташма аж в околицю Мужилова, 5 км. на північний захід від Підгайців. Частини 2-ої Бриґади відкинули його на Литятин.

Пробоєвий курінь II-го Корпусу стоїть в бою коло Саранчуків, 8 км. на полудне від Бережан, з одним куренем польського 10-го полку.

Ґрупу армії ґен. Тарнавського розвязується з 16. ц. м. I-ий і II-гий Корпуси оперують знову самі для себе.

16-го червня. Побитий ворог відійшов в неладі з головною силою на Броди, частинно на Львів і Збараж.

Ворожий 10-ий полк і панцирний поїзд, що наступали в напрямі Підгайців, стягнені; 10-тий полк залізничим транспортом.

Ворожий причілок на північ Нижнева заняли війська III-го Корпусу по дводенному, незвичайно прикрому бою.

8-ма Бриґада відзначилася передусім у ручному бою.

Власний поїзд наступав дуже успішно.

I-ий Корпус осягнув 6-ою Бриґадою Озірну, головною силою район Глубічок Великий і йде групою Мартиновича через Збараж на Заліжжа.

II-ий Корпус зібрав головну силу коло Козової.

III-ий Корпус стоїть 11-тою Бриґадою коло Галича, 8-мою коло Нижнева, а 2-гою коло Підгаєць.

17-го червня. Два щойно прибувші ворожі полки заняли лінію Зборів — Яцківці, 13 км. на північний схід від Зборова. Стоячого коло Білоголов, 5 км. на полудневий захід від Заліжжа, ворога відкинула сьогодні ніччю 10-та Бриґада через Оліїв (13 км. на північний схід від Зборова). Оліїв занятий 10-ою Бриґадою, що вдаряє дальше на зади ворога.

Коло Бережан заняв ворог 5 чи 6-ма куренями західний беріг Ценівки.

В Конюхові і в Хороброві, 20 км. на північний схід від Бережан, стоїть по одному ворожому курені.

11-та Бриґада відбила один ворожий наступ на Медуху, що є на північний схід від Галича.

Ворог побудував коло Болшівців на північ від Галича міст через Гнилу Липу і вечором його знову спалив.

Ворог евакуує Станиславів до Калуша. Станиславів вільний від польських військ. В Товмачі і в Озерянах польські міліції.

18-го червня. I-ий Корпус взяв Зборів окружним наступом з півночі. Передусім 10-ій Бриґаді належить повне признання за її рішучу і зручну поставу й поведінку.

Зголошено зі Львова незначні ворожі скріплення в напрямі Бережан.

На північ залізничого шляху Красне — Тернопіль оперує польська львівська дивізія ґен. Єнджейовського. До неї належать полки 5 і 38. 4-ий полк, що також належить до цеї дивізії, підлягав полковникові Сікорському, що з розбитками своєї старої дивізії (полки 12, 13, 36, 40) стоїть на полудне від названої лінії.

До дивізії Сікорського належать крім цього два курені познанського 24-го полку, що вже були в боях.

Ворог боронить завзято Бережан, але стоїть перед упадком.

Там зголошено свіжі полки 6, 7 і 8.

Перед III-им Корпусом стоїть 3-та польська дивізія ґен. Зелінського. Сконстатовано там полки 10, 13, 14 і 9-ий полк кінноти. Крім цього рештки 4-ої польської дивізії (полки 18 і 37, один курінь 10-го полку й один познанський пробоєвий курінь), що разом коло Нижнева потерпіли великі втрати.

19-го червня. Ворог держить около 20-ма новими куренями Бережани і робить зрезигновані протиудари.

На полудневому крилі шаліє бій за місцевості Ольховець і Посухів.

Дальше держить ворог дворець Плугів — Славна — фільварок Злобу — Махнівці — висоту Торгів — Рогатин — Поморяни — Коропець 19-тим і 24-им полками.

Перед III-им Корпусом стягає ворог, як звідомляють розвідчики, на полудне від Коропця на Дністрі коло Вістрі около 2.000 людей.

Перед І-им Корпусом вертаються побиті під Тернополем частини ворога на Броди.

20-го червня. Битва коло Бережан ще сьогодні ніччю рішиться в нашу користь.

Перед І-им Корпусом зібрався ворог в силі одної дивізії.

Ворог заняв там лінію Плугів — дворець Плугів — Нуще. Зміцнення зголошені з Золочева.

Перепельники, Манаєву, Гіндаву заняла сьогодні 20-го червня вечором 10-та Бригада.

Перед 9-тою Бригадою окопався ворог (4. і 5 полки) на лінії Неміч — Підкамінь — Лютовиська.

11-та Бригада відкинула і розігнала сьогодні коло Липиці Долішньої (в долині Нараївки) один курінь 9-го полку, один курінь 11-го полку, два курені 13-го полку, один курінь 14-го полку, три курені 20-го полку й уланський 13-тий полк.

21-го червня. Головна сила побитого під Бережанами ворога стягнулася на Стратин і Рогатин.

Здається — його обоз відійшов день передше через Нараїв-місто.

Переслідування деташмами вдержано.

Перед І-им Корпусом тримає около одна ворожа дивізія Плугів, Івачів, Нуще і Кругів.

Перед III-им Корпусом заняв ворог західній беріг Нараївки і Дністер аж до Незвиськ. Здається, його сила є коло Галича.

І-ий Корпус заняв сьогодні Підкамінь, Шишківці, Звижин (на полудневий захід від Підкаменя) і дворець Плугів.

Коло Манаєва відбито два ворожі наступи і взято в протинаступі Лукавець.

10-та і 5-та Бригади стоять з ворогом у бою.

II-ий Корпус продовжує переслідувати ворога і йде вперед відповідно до диспозиції для 21-го червня.

11-та Бриґада III-го Корпусу вдарила на Рогатин.

2-га Бриґада зібралася до удару на Бурштин коло Свистільник.

22-го червня. І-ий Корпус заняв сьогодні Золочів. Перед II-им Корпусом ворог пішов на Гнилу Липу й орґанізує там лінію опору для оборони Львова.

В Дунаєві стояла аж до сьогодні пополудні ворожа задня сторожа.

Ворог заняв Гнилу Липу, Фірлеїв, Клещівку, Підгороддя і Пуків, на схід від Рогатина.

Перед фронтом III-го Корпусу йде ворог через Бурштин на захід.

Здовж Дністра без змін.

23-го червня. Перед фронтом І-го Корпусу відійшов ворог на захід і північний захід. Броди аж на кінні стежі вільні від ворога.

В Ляцькім стягається сильніші стежі.

Перед II-им Корпусом заняв ворог лінію Вільшаниця — Новосілки — Трудовач — висота 404 на захід від Гологір — Зашків (на полудневий схід від Гологір) — висота 403, Висока, на полудне від Гологір — Линівці — Виписки — Брикінь — Волків.

Сильніші сили ворога держать західній беріг Гнилої Липи від Перемишлян аж на захід до Фірлеєва.

На захід від Підгороддя перейшов власний деташма Гнилу Липу та відкинув один ворожий курінь.

На захід від Рогатина і коло Бурштина відкинено ворога.

24-го червня. Перед І-им і II-им Корпусами заняв ворог лінію Ожидів (на залізничому шляху Львів — Броди) на схід від Красного — Соболівку — Скваряву — Вільшаницю — висоту на захід висоти 404 (на захід Гологір) — висоту 422 — Плеників — Виписки — Брикінь — Волків — Гнилу Липу аж до Фірлеєва — около тридцяти (30) куренями полків: 7, 8, 9, 10, 12, 13, 14, 16, 20, 24, 28, 29, 36, 40, 41 і сильною артилерією (також середній калібр).

4-та Бриґада заняла сьогодні Гологору, висоту 404, на захід відси і висоту 418 — Лису та рішучим наступом здобула одну гармату і 5 скорострілів та взяла полонених.

2-га і 11-та Бригади відкинули ворога через потік Свірж. Передусім 11-та Бриґада відзначилася в рукопашному бою на кольби і баґнети. В районі Бродів ворога нема.

25-го червня. Загальне положення ворога незмінене. І-ий Корпус відбив сьогодні ворожий наступ в напрямі Зборова і протинаступом заняв Ожидів і Белзець, здобув один панцирний поїзд і два вагони піхотної муніції.

III-ий Корпус відбив сильний ворожий протинаступ на Рогатин і знову заняв місцевості: Руду і Черче, на північний захід від Рогатина.

2-га Бригада заняла Явці, Васючин, Підмихайлівці, Журів, Черніїв і Букачівці. 8-а Бриґада прибула до Рогатина.

26-го червня. Положення ворога перед І-м і II-м Корпусами незмінене.

Перед III-им Корпусом стверджено, зглядно зголошено частини польських полків: 9, 14, 18, 20, 25, 28, 29, 32 і два леґіонові полки.

Район на полудне від Дністра не є ще дальше в достаточний спосіб вияснений.

Особливу увагу треба звернути на околицю: Нижнів — Маріямпіль — Галич.

Одна верзія каже, що ворог стягає все з цього району; інша верзія — що він стягає значніші сили для ведення офензиви.

Начальна Команда оцінює його в найбільше 2.000 людей.

27-го червня. Белзець занятий. Висота 404 на захід Гологір втрачена. Зрештою без змін.

28-го червня. Ворог осягнув сильним ударом на Бережани район Нараїв. Рівночасно він примусив сильними наступами на І-ий і II-ий Корпуси армію до відвороту.

29-го червня. Перед фронтом І-го Корпусу сконстатовано польський 11-тий полк в поході з Тростянця в напрямі Перепельники. Один ворожий курінь осягнув Плугів. Дві ескадрони стоять коло Плеснян. 3.000 стрільців війська Галлера стоять в районі Поморяни зі стежами коло Грабіжної і Ланчиківців, на схід відси.

Ворог увійшов сьогодні 29-го червня слабими відділами до Бережан й осягнув розвідчими відді-

лами залізничу стацію Потутори, Шибалин і Жолнівку.

Одна ворожа кольона втиснулась через Болшівці в напрямі на схід і звела там з 14-ою Бригадою бій.

Коло Нижнева отворив ворог сьогодні чотирнадцяти (14) гарматами вогонь і готовиться перейти Дністер.

Також коло Коропця і в районі Золотого Потока є познаки спроб переходу.

Коло Ольші уставлено три батерії на позиції. Ворожі війська незначними силами пересунулися туди з Товмача.

30-го червня. Загально не переступив ворог ніде Золотої Липи. Стежі і розвідочні відділи відкинені. Ворожу спробу переходу коло Нижнева відкинено.

1-го липня. Ворог йде сильнішими силами в напрямі І-го Корпусу з Бродів, що їх заняли, і з Плугова через Зборів й Озірну.

Головна сила ворога (дивізії Єнджейовського і Сікорського, кілька куренів Галлєра і батерії) в районі Підкамінь — Зборів — Озірна. Ґрупа полк. Павлика (6—8 куренів, 200—300 кавалєристів, 4 легкі й 1 тяжка батерії) в районі Бережани — Козова.

В районі Устє Зелене — Товстобаби около два ворожі полки та дещо кінноти й артилєрії.

На полудне Дністра лише слаба кіннота та скоростріл.

2-го липня. Деташма і розвідочні відділи ворога на всіх відтинках відкинено.

3-го липня до 15-го липня включно нема ніяких даних.

16-го липня. Вчасним ранком дня 16-го липня проломилися поляки на відтинку 11-ої Бригади під Чортковом. ІІІ-тий Корпус не мав змоги ставити успішного опору ворогові. На І-ий і ІІ-ий Корпуси наступали поляки також. Ситуація вимагала скорого і рішучого ділання. Рішення запало: ,,Скоро за Збруч". Попереднього дня відбулася в Начальній Команді конференція Головного Отамана С. Петлюри, членів Директорії, Диктатора Е. Петрушевича, ґенерала М. Тарнавського і полковника А. Шаманека. Ще 14-го липня вислано до поляків делеґацію в складі отамана С. Шухевича, сотника Луцького і сотника Гузара з предложенням перемиря. Та здержати походу поляків — не було найменшої надії. Вечором 15-го липня видано наказ для загального відвороту за Збруч. Відворот фактично зачався дня 16-го липня 1919-го року.

Відповідно до наказу (тут. ч. оп. 3986) мали Корпуси осягнути найближчі цілі дня 16-го липня 1919-го року:

І-ий Корпус район — Васильківці — Тлустеньке, одна Бриґада Трибухівці. 18-ту Бриґаду треба було віддати ІІ-ому Корпусові. Штаб у Суходолі.

ІІ-ий Корпус за річку Неславу у відтинок Глинківці. Штаб у Скалі.

ІІІ-ий Корпус також за Неславу у відтинку Козаччина до Дністра. Штаб — Іванє Пусте.

Начальна Команда переїхала ранком 16-го липня до Камянця на Поділлі.

17-го липня. Для самого переходу через Збруч, що припадає на 17-го липня, було назначено **для:**

— І-го Корпусу район на півночі аж до Сокиринець з переходом коло Гусятина.

— ІІ-го Корпусу — віди на південь аж до Підфилипя з переходом коло Скали.

— ІІІ-го Корпусу — віди аж до Дністра, з переходом коло Ніври і Кудринець.

ІІ-ий і ІІІ-ий Корпуси перейшли переважно відповідно до пляну й осягнули поставлені їм на день 17-го липня цілі, а це: ІІ-ий Корпус район Марріянівка — Оринин (Штаб в Оринині), ІІІ-ий Корпус Фридрівці — Княгинин (Штаб в Забинцях). І-ий Корпус під сильним натиском ворога переходив без пляну, а Начальна Команда цілий час цілком не мала з ним звязку. Були навіть тривожні чутки, що частини І-го Корпусу, відтяті поляками, під проводом полковника О. Микитки получилися з большевиками. Ця вістка виявилася пізніше, розуміється, неправдивою.

Дня 17-го липня не було вже ніякої частини Галицької Армії на правому березі Збруча. Ніде майже не вспіли ще поляки досягнути наших частин, тільки коло Гусятина перейшли цього дня около три польські курені Збруч. Це спонукало пересунути Галицьку Армію ще більше на схід, а дальше навіть перевести її в район на схід від Камянця, щоб могла вона там відпочати".

16 місяців у рядах київських Січових Стрільців

(1918—1919).

Написав: *Іван Вислоцький.*

Докінчення.

ДИРЕКТОРІЯ.

Київ — Кремянець.

У Києві в штабі „Осадного Корпусу С. С." пройшов я перед рядом старшин, від адютанта, котрим був здається сотн. Стронціцький аж до шефа штабу, полк. А. Мельника. Вкінці опинився при столі полк. Коновальця. Полк. Коновалець казав собі зложити точний писемний звіт і з тим явитися на другий день у нього, що я і виконав.

В балачках з деякими старшинами штабу я довідався, що моє нове приділення не є ще нікому знане, що це резервував собі сам полк. Коновалець. Мене тоді дуже кортіло зголосити мою військову специяльність, себто вишколення у розвідці і я рішив придивитися, хто цею службою в штабі Осадного Корпусу кермує. Побачив: сотн. Чайковського і сотн. Чижа. Тимчасово я рішився дальше держати в тайні мою військову специяльність.

При другім звіті у полк. Коновальця дістав я приділення до „Східньо-Галицької Бригади" на команданта підстаршинської школи, куди я взяв зі собою мого молодшого старшину хор. Гриця Смекалюка.

„Східньо-Галицька Бриґада" — була це нова частина, яка тільки що приїхала до Києва просто з Галичини, зложена зі самих галичан, так старшин як і стрільців. Командантом був сотник, якого назвиська на жаль сьогодні вже не памятаю. Поміщена була в Бендерських касарнях. Я пішов туди. Вся бригада була одягнена в австрійські однострої, лише я зі Смекалюком одинокі були в січово-стрілецьких. Принято мене трохи холодно, але я розбалакався, найшов знайомих, і леди розтаяли. Діло було в тім, що я був полк. Коновальцем призначений командантом цілобриґадної підстаршинської школи, щоби підстаршин а й старшин цеї бригади вправити в січово-стрілецьку муштру, яка була зовсім відмінна від галицької (австр.) та придніпрянської (російської).

Однакож не довго довелося мені бути цим командантом. Події наспівали шаленим темпом — большевики приближалися скоро до Києва і „Східно-Галицька Бригада" йшла сотня за сотнею, курінь за курінем на Лівобережну Україну, на протибольшевицький фронт. Підстаршини мусіли йти зі своїми сотнями. Вкінці прийшлося і мені з рештками підстаршинської школи, силою 120—140 підстаршин, туди піти, просто в бій за Дарницею.

Хаос тоді був такий, що я не знав куди, під чию команду я йду зі сотнею. Сотня моя була прекрасна, третина, наскільки памятаю, це бувші австрійські підстаршини, решта бувші австр. вояки, яких я собі в бриґаді підібрав сам до цеї підстаршинської сотні. Все з довшим боєвим досвідом. Вся сотня однаково одягнена, в сталевих австрійських шеломах, звертала на себе увагу київлян, машеруючи через цілий Київ. Добре озброєна, хлопці добірні. Це мені й розбило сотню. Одну чету взяв мені, подорозі ще в місті штаб Осадного Корпусу. Зараз за мостом через Дніпро звідкись зявився якийсь придніпрянський полковник чи отаман і просто відвоював другу чету. Жадні мої вговорювання, що це є анархія, що я маю свою боєву задачу, та що її не виконаю, коли так мені будуть сотню розбирати на вулиці — не помогли. Пішла і ця моя чета на охорону якогось штабу. В Дарници рештки моєї сотні ще розділено щось на дві чи три части, але хлопці за пару годин мене найшли. Мені до сотні приділено кількадесять повстанців — з котрими я собі не міг дати ради — бачив їх лише при роздачі їди та вночі.

Над раном я дістав приказ обсадити горбок поблизько села, але большевики мене випередили. Завязався бій — повстанців моїх вже не було, чому я був дуже радий. Бій затягнувся, а я не мав скорострілів, а большевики кілька, дуже добре схованих. Просив помочі гарматним огнем — не допросився, заце сам попав під большевицький гарматній обстріл, за котрим рушила большевицька піхота, силою переважаюча в кілька разів мою сотню і прийшлося відступати, бо большевицька кіннота обійшла мене в чистім полі та з заду обстріляла з ручних кулеметів. Ніч вратувала мою сотню і так дуже проріджену. Лишилося 15—20 стрільців — решта все лягло вбитими, бо большевики ранених не брали в полон, та кіннота над ранком всіх зарубала.

З цею рештою, при загальнім відвороті я стрінувся з якоюсь сотнею С. С. і прийшов назад до Києва. Однакож при відвороті я був легко в ногу ранений кулькою зі шрапнеля, пішки вже не міг іти, і сотня привезла мене до штабу Осадного Корпусу, де дістав приказ і документи відїзду до шпиталю в Тернополі. Однакож це не вдалося, бо одержав приказ полк. Коновальця з четою моєї сотні, яка зісталася на охороні Штабу Осадного Корпусу, творити охорону потягу, яким виїзджала з Києва Директорія і Штаб Осадного Корпусу. Я особисто мав їхати на паровозі цього потягу, що і виконав.

Цей потяг мав у дорозі, на щастя, лише легку катастрофу: на стації Мотовилівка наїхав і зударився зі стоячим там іншим потягом. При тім нещастю я побився, перевязка на рані зірвалася і мене в Фастові вже з паровозу знесли та помістили в санітарнім потязі, який їхав на Жмеринку—Підволочиська, куди їхав щось 3—4 дні, за який то час рана, невелика, знову зачала гоїтися.

Приїхав до Тернополя, де побув знову коротко, бо шпиталі в Тернополі були переповнені раненими і я випросив собі відсилку до Самбора. Потяг їхав лише до Дрогобича, дальше до Самбора можна було їхати аж на другий день. Я рішив піти пішки — бо по дорозі була Ступниця, де жили мої родичі, батько був священником — парохом Ступниці. Що рішив то й зробив — до Ступниці дійшов якось, але тут рана загноїлася, розпухла і мене вже на возі візвезли до шпиталя в Самборі.

В Самборі шеф-лікар др. Міллер мене скоро поставив на ноги, щось за 2 тижні, та відпустив на відпустку до дому на других два тижні.

Однакож не сиділося в дома спокійно — чути було щодня ближче гарматню стрілянину — мене тягло на Україну. Десь на 3—4 дні перед кінцем відпустки каже мені батько:

— Слухай Іване, не бачили ми Тебе від 1913 до 1918 року, тепер побачили — тут тобі трохи гроша, попрощайся з матірю і сестрами та зі мною і їдь туди — де тепер Твоє місце. — За пів години вже я був на возі — за 3—4 вже в потязі, який віз мене на схід — назад туди, куди кликав обовязок. Ще в Самборі я довідався, що без дозволу Держ. Секретаряту Військових Справ в Станиславові не вільно військовим галичанам виїзджати з Галичини на Україну навіть до своїх частин (Одначе на Збручі сторожі не було). Прийшлося їхати до Станиславова по дозвіл, відтак через Красне на Броди до Здолбунова, звідтам під Козятин, де був в якімсь містечку за Шепетівкою штаб корпусу С. С.

Я знову зголосився в штабі корпусу, де дістав приказ їхати до Кремянця і зголоситися в Коші С. С. у полк. Чмоли, який був командантом Коша С. С. Тут мене приділили до Пішого Вишколу (командант, сотник Герчанівський) і назначено командантом „Охоронної Сотні С. С.", яка саме формувалася.

Завданням цеї сотні було держати в Коші і околиці порядок, бо до Коша, який тоді був приміщений у бувших російських касарнях якогось російського кінного полку в селі Білокриниця — 3—4 км від Кремянця, мало небавом прийти кілька тисяч новобранців, мобілізованих приказом Директорії. В час мого приходу до Коша був він ще в монастирі в Кремянці, коло соборної церкви, однак в короткім часі переселився до касарень у Білокриниці.

Знову пішла тиха, рівна але енергійна праця при організації тої сотні. Щодня прибував новий гурток стрільців-галичан та поодинокі стрільці-придніпрянці. Всі бувші вояки або австрійської або російської армії. В кількох днях зібрав я вище сотки стрільців, серед них значну скількість дібраних боєвиків—підстаршин. З того утворив я дві чети. Неочікувано приділено мені около 80 душ галицьких (бувших австр.) жандармів, яких галицький уряд прислав для охорони Директорії. Була це моя третя чета — найгарніша, бо всі жандарми були вибрані в Галичині, всі підстаршини. Між ними попало кількох бувших російських жандармів, свідомих українців. З розмов моїх з ними я довідався, що в околиці Кремянця є добрих 2—4 десятки б. рос. жандармів, прихованих по селах на праці у селян, які старанно крилися зі своїм бувшим заняттям. Рішив я їх стягнути — що надподівано скоро і легко мені вдалося. З них утворив я четверту чету. Сотня моя виросла так до скількости вище 260 боєвиків. Приділено мені, як молодших старшин двох хорунжих, а це хор. Мелимуку і хор. Вендиша, обох бувших усусусів. Оба зістали командантами півсотень — по дві чети.

Хор. Мелимука, високий, стрункий мужчина, все спокійний, зрівноважений, дуже інтеліґентний, був типом модерного старшини. Вендиш, дуже живий, крайно відважний, запальчивий, був типом революційного українського старшини.

Треба було цей так над міру ріжноманітний склад сотні згармонізувати. Зачались щоденні вправи на площі коло касарні і теоретична наука в касарні. Праця ця заняла мене цілковито, не замічав я, як час скоро плив.

Однакож сотня моя незабаром ще побільшилася. Приділено мені ще так зв. „качарлицьку сотню скорострільну", зложену зі самих майже колишніх активних російських підстаршин ще довоєнної служби, свідомих українців, які всі походили зі села Качарлик і околиці. З цею сотнею, з якої я утворив окрему скорострільну чету, дістав я ще одного старшину-придніпрянця (назвисько на жаль забув), старого боєвого старшину, чудового фахового кулеметчика. Скорострілів дістав я з цим відділом 8 тяжких типу Максим, вироблених у Англії, останнього модерного моделю, 600—700 стрілів на мінуту. В короткім часі скількість скорострілів подвоїлася, що давало велику боєву огневу силу.

З тих приділень я добачував, що моя сотня не має бути „охороною", бо така не потребує стільки скорострілів. Однакож мені приділено ще значну скількість ручних кулеметів так Люйс-ів як і амер. Кольтів. Пішли балачки між старшинами в Коші, що ця моя сотня має бути пробоєвою, на що вказувало надзвичайно сильне озброєння сотні а потверджувало умундурування, яке я для всеї сотні дістав новісеньке і сталеві шеломи французького типу. Стан сотні був далеко понад 300 боєвиків.

В дуже короткім часі прийшлося мені зі сотнею сповнити першу задачу: роззброїти кінний відділ в 300—400 чоловіка „Загін отамана Біденка", який під командою самого Біденка покинув ряди української армії з причини, що не дістали на час платні, та з погрозами, що на шаблях рознесуть Штаб Гал. Отамана, рушили впрост в напрямі цього штабу. Дорога вела через Кремянець — попри мої касарні. Для переведення цеї задачі приділено ще панцирне тяжке авто, та підстаршинську школу. Резерву творила старшинська школа, на яку однакож тяжко було числити, тому що там було богато старших старшин, які не надавалися до боротьби, як рядові боєвики. Підстаршинська школа мала 40—50 дуже гарних підстаршин.

Роззброєння цього „Загону от. Біденка" було переведено дуже справно, бо без одного вистрілу, головно завдяки пляну виробленому сотн. Герчанівським.

В короткому часі одержав я другу задачу: задержати наступ кінної большевицької бригади, яка прорвалася через наш фронт і посувалася просто на Кремянець, — базу Корпусу С. С. Вимашерував

я напроти цеї бригади, однакож бригада обійшла мене, розбила дощенту підстаршинську школу і напала на касарні, тут вирубала всіх старшин і стрільців, котрих застала, напала на Кремянець та вирубала там всіх наших ранених, яких було богато в шпиталях у Кремянці. Зарубали теж усіх сестер та кількох лікарів. Там згинув і наш корпусний лікар. На мене не напали, окружили своїми розвідками і оминали бою з моєю сотнею. Поодинокі мої розвідки, якими я окружив свою сотню на маршу, вирубали також. Близько мене находилася старшинська сотня-школа під командою сотника, здається Стефанишина.

Утікачі з Кремянця донесли, що сталося в Кремянці. Тоді я завернув з дороги і рушив разом зі старшинською сотнею-школою в резерві на Кремянець. Зрана розвернулася моя сотня широким фронтом більше кільометра на большевиків, які розвернулися проти моєї сотні зі сторони ними занятого Кремянця.

Загорівся бій. Всі кулемети заклекотіли скаженим огнем. За лівим крилом, яке опиралося на гостинець до Кремянця, появилися два наші панцирні авта, які ще перед сотнею вдерлися в вулиці Кремянця. На правім крилі появився наш панцирний потяг. Сотня дерлася вперед на большевиків. Не помагали жадні мої прикази повільнішого темпа, бо я боявся за мої оба крила, які висіли оба у воздусі і кіннота могла легко обійти мене та напасти зі заду. Жажда пімсти за звірськи замучених наших ранених по шпиталях була така сильна, що стрільці бажали чимскоріше дібратися до большевиків.

Большевики витягли дві батерії і привитали сотню перехрестним огнем. Впали ранені і вбиті. Це ще гірше розлютило моїх стрільців і віддаль пів км до батерії перебігла сотня в пару хвилинах, без одного стрілу впали на батерії і за пару секунд вся обслуга цих батерій була перебита. Гніздо большевицьких кулеметів на кладовищу з боку задержало сотню лише на момент. Миттю окружено кладовище і я бачив, як мої стрільці перескакували мури кладовища. Я застав всіх большевицьких кулеметчиків перебитих. Ні одного живого большевика не зістало. Якийсь шал огорнув сотню, яка рушила дальше вперед на большевиків, які у віддалі 100—200 кроків задержалися в утечі, покидали зброю та піднесли руки — здавалися в полон.

Одначе і це не спасло ні одного. Ні у нас, ні у большевиків полону не було.

Дорога до Кремянця була вільна. На самім переді бачив я постать Вендиша. Це він так захопив всю сотню своєю відвагою. Зачався бій вже на вулицях Кремянця, здобування кождої хати. Де найбільша небезпека, де большевиків найбільше, там був Вендиш все на переді.

Большевики вийшли з Кремянця і тут попали просто в руки нашого 1-го полку С. С., який докінчив діло. Кремянець лежить у кітлі, доокола стрімкі гори, були лише два виходи з міста. Оден занятий моєю сотнею, другий першим полком С. С. Мало хто з цеї большевицької бригади вирвався живий.

Цей бій обійшовся моїй сотні дорого, около 40 вбитих, але большевиків впало кілька разів більше.

До Кремянця приїхала Директорія і тоді з гори Бони, домінуючої над Кремянцем, було видко кругом весь наш фронт. Вся армія наша була тут скупчена, та подалася на Чорний Острів—Проскурів.

Я дістав задачу охороняти обоз нашого першого полку, який мав грубий кількаміліоновий маєток і богату касу. Подорозі мав ряд дрібних сутичок з насідаючими на наш обоз большевиками. Командантом обозу був мій брат Олександер і так ми оба рідні брати знову стрінулися.

Дійшов я зі сотнею і обозом до Чорного Острова. Тут склалася подія, властиво дві, які мали рішаючий вплив на дальшу мою службу в „С. С.“.

Під недалеким Миколаєвом горів бій з переважаючими силами большевиків. Гук гармат і тріскіт кулеметів та крісів зіллявся в один гук. Я стояв зі сотнею в Чорнім Острові на поготівлю,на приказ тодішнього шефа штабу корпусу С. С. полк. Андруха. Творив я резерву. Над раном дістаю приказ, що з півдня від Балина йдуть большевики і я маю виступити проти них. Вийшов я зі сотнею з Чорного Острова в поле, розпустив сотню в розстрільну і вислав вперед стежі, які замітили більшу частину наступаючу від сторони Балина на Чорний Острів. Зі штабу корпусу дістаю приказ, що це большевики і маю за всяку ціну їх задержати, щоби не дісталися на тил нашого першого полку.

Я розтягнув розстрільну ще ширше, а крила з кулеметами висунув вперед, щоби в цей мішок ввійшли большевики. Стежі донесли, що большевики машерують гостинцем. Підпустив їх на 300—400 кроків, вже влізли в мішок і на мій знак-вистріл сипнули всі мої кулемети на машеруючих большевиків. Які наслідки були — ясно. Після пару мінут огню я приказав наступ на большевиків, сотня з криком „Слава“ зірвалася і вдарила на большевиків. Тут показалося, що це не були большевики, а наша частина, здається мені, що це був наш „миргородський полк“ та ще якась друга наша частина, яка від мого огню мала десятки вбитих і тяжко ранених.

Які були мої почування, а й почування моєї сотні, легко собі представити. Хотяй такі випадки не рідкі і в реґулярних арміях, які легко ворога пізнають по ріжнім вбранню, а ми були точно так само убрані як і большевики — в однострої бувшої російської армії, однакож смерть і тяжкі рани своїх, коли нас і так було мало, вплинули на мене страшно. Я скаженів і в штабі корпусу зробив полк. Андрухові авантуру, — що штаб повинен знати, де є його частини і не виправляли мене на свою частину.

Рано, коли фронт заколихався і зачав відступати, я не дістав жадних приказів і рушив також на південь в сторону Балин—Камянець, куди йшла вся наша армія, стараючися чимскоріше відвязатися від большевиків.

Не маючи жадних мап цих околиць я в марши підійшов до Збруча. Тут стрінувся я з одним галицьким старшиною, висланим урядом З. У. Н. Р. на Україну, з друкованим закликом-приказом для всіх галичан, військових, які були розсіяні на східнім березі Збруча, до повороту-збірки в Галичині,

бо грозив відворот У. Г. А. зпід Львова і Галичини, перед надходячими дивізіями Галєра.

Що робити? Тут не дістаю жадних приказів, з Галичини є приказ. Доба грізна: ми відступаємо перед большевицькою навалою.

Зібрав я всіх своїх старшин та обяснив ситуацію. Що робити, куди йти? Радимося. Рішено: поділитися і одні хай стараються якось пробитися до армії У. Н. Р. а другі хай пробираються до Галичини, до армії У. Г. Всі жандарми і галичани і придніпрянці бажали йти до У. Г. А. — над ними обнимаю команду я, над другими Мелимука, короткий горячий стиск руки, бажання стрінутися в вільній Батьківщині і ми рушили, одні на схід, другі на захід.

Я дійшов до району У. Г. А., зголосився і зістав приділений до У. Г. А. Так зачалася моя служба в У. Г. А.

Перша орхестра У. С. С.

Написав: *М. Гайворонський.*

При Українських Січових Стрільцях були три трубні орхестри. Першу вів я і Роман Лесик, від початків створення її аж до листопадових подій 1918. р., коли то наші музиканти заміняли інструменти на кріси[1]). Друга орхестра повстала на весні 1918. р. при вишколі УСС. під проводом Богдана Крижанівського. По кількох місяцях самостійного істнування ця орхестра (вже на В. Україні) злялася із матірною (першою) орхестрою. Третю орхестру УСС-ів зорганізовано в початках 1919. р. під проводом (також музиканта першої орхестри) Осипа Кухтина.

Двацять літ минуло саме тепер від початків створення нашої орхестри, і у двацятьліття згадую на цьому місці те, що памятаю:

Праця в нашій орхестрі почалася з кінцем літа 1915. р. Інструменти роздобули ми при помочі о. Селянського в селі Вовчинець коло Станиславова. Цим ділом, як також добором музикантів (і тих, що мали охоту стати ними) зайнялися теж у коші УСС. на припоручення отамана Н. Гірняка, М. Угрин і Ю. Рабій.

Первісний склад орхестри був такий:

Пікольо — Евген Якимів

Ес клярнет — Степан Маланюк

Б клярнети: — Осип Кульчицький, Мих. Шепета, Шпуляркевич, Ільків,

Крилівки: — Роман Лесик, Семен Капустяк, Дмитро Турянський, Михайло Ґловяк, Володимир Пилипяк, Яцко Таньчак,

Бас-крилівки — Гриць Іванів, Омелян Левицький,

Ес-трубки — Василь Михайлів, Степан Онуфрик, Яцишин (? Іван),

Бас-тромба — Петро Чмир,

Тромбон — Демчишин,

Баси — Володимир Ковальський, Іван Васильків,

Ударяки — Петро Кігічак, Ярослав Скопляк, Андрій Мороз.

Крім тих, що вже грали на інструментах, принято до орхестри новобранців: Василя Головінського (бас-крилівка—тенор), Богдана Крижанівського, Петра Гайворонського (альтівки), Осипа Кухтина і Юліяна Форемного (вальдгорни), пізніще принято Володимира Неділку (до другої пари чінелів), Чичиловича до бомбардона або Есбаса, Володимира Вітошинського і Костика Лиска до альтівок, Петра Біланюка до Ес-трубки, Івана Маєвського до флєта, Маряна Крушельницького, Кришталького, Созанського до смичкового відділу, також деякий час були при нашій орхестрі Стецура, Селянський і инші.

Мене назначено провідником орхестри, і коли я почав працю та пізнав музикантів, я підібрав собі дуже щасливо співробітника-дірігента Романа Лесика.

Роман Лесик був дуже працьовитий, совісний інструктор та всесторонній музикант, грав на всіх трубних інструментах а зі смичкових на віолінчелі. Маломовний та гейби захмурений, але з усміхом в очах. Вимарші були все під його проводом, а вишкіл орхестри, ця чорна і мозольна праця, була у великій мірі в його руках.

Другим, що дуже багато праці посвятив нашій орхестрі, був Евген Якимів. Оба ми були з одної чвірки Дідушкової сотні, разом перейшли карпатську кампанію і тиф. За браком нашої літератури для трубної орхестри, прийшлося мені інструментувати все, що до того (на мою думку) надавалося. Це я робив і компонував, а Якимів цілими ночами сліпав та переписував голоси. В орхестрі грав він на пікольо або на флєті.

Гриць Іванів (бас-крилівка), один з найсеріозніших наших музикантів. Добрий музикант, завсігди залюбки грав і наче ніколи не томився. Його ентузіязм передавався другим, чим піддержував часто і томлячу працю-вишкіл. У мішаній орхестрі грав він на контра-басі.

На бас-крилівці грав у нас кромі Іванова: Омелян Левицький а пізніше також і Василь Головінський. Левицький, із Дідушкової сотні, добрий музикант і добрий товариш. Головінський все надзвичайно зрівноважений і спокійний.

Дмитро Турянський (крилівка), добрий та пильний музикант, був завсігди задуманий.

Семен Капустяк (крилівка), дуже музикальний, із прегарним вібруючим і чистим тоном.

Юліян Рабій, що стільки заслужився при творенні нашої орхестри, коротко грав в орхестрі (крилівка).

Володимир Пилипяк (крилівка) тихий та симпатичний музикант.

Михайло Ґловяк (крилівка) вдоволений зі себе, хоч і задув крилівки мучив його. Яцко Таньчак (крилівка) непосидющий хлопчисько, а до музики охочий.

Осип Кульчицький (б-клярнет), грав дуже добре. Не було для нього „трудного", а

чим чорніший від нот був папір, тим більше Кульчицький радів.

Степан Маланюк (ес-клярнет), молоденький, музикальний і терпеливий музикант, дуже багато доложив праці, щоби цілковито опанувати свій інструмент (зрадливий) і тим вигладити верхи нашої орхестри.

На б-клярнетах грали ще у нас Мих. Шепета, Шпулляркевич і Ільків. Всі три вони із Лісник коло Бережан. Добрі, симпатичні музиканти.

Орхестра У. С. С. прибула на фронт над Стрипу 1915 р.

Наші баси: Володимир Ковальський, дуже мила і гарна людина. Тон його „гелікону" дуже гарний—шовковий. Тільки одного разу (в Тудинці над Стрипою) „затявся" і не захотів грати. Клопіт!... Показалося, що в гелікон залетіла миш і не пропустила звуку.

Іван Васильків, гарний музикант, тільки до походів ноги йому „не служили".

Стало нам трохи лекше, як ми дістали до орхестри третій бас (бомбардон а відтак Ес-бас); на однім або другім грав б. п. Іван Чичилович. Тоді вже наша орхестра імпозантно виглядала, не так через бомбардон, як через бороду бомбардоніста. Чичилович, хоч і молодий та бороду носив, сердечний товариш, най земля буде йому пером. На тромбоні (бас-позавна) грав дуже солідний музикант Демчишин (із Лісник). Він погиб під Львовом. Деколи він мінявся інструментом із Васильковим. Група тромбонів: Демчишин, одна бас-крилівка (Головінський) і бас-тромба Петро Чмир. Обсада Ес-трубок: Василь Михайлів, Петро Біланюк, Степан Онуфрик і Яцишин, золото не хлопці, музиканти першої якости.

Прекрасна була обсада вальдгорнів та альтів: Юліян Форемний, Осип Кухтин, Петрунь Гайворонський і Богдан Крижанівський. Усі чотири молоденькі стрільчики, талановиті й пильні. Юлько Форемний став дірігентом орхестри Золочівської Округи, Б. Крижанівський обняв був провід другої орхестри УСС. Мій брат погиб як хорунжий при обороні нашого відвороту зі Львова.

Ударяки: малий і великий бубон, зразу одна пара чінелів а відтак і друга. Петро Кігічак, Ярослав Скопляк, Андрій Мороз і Володимир Неділка. Із цею нашою „важкою артилєрією", не було ніякого труду.

Веселий настрій в орхестрі У. С. С.

До орхестри належали ще й инші музиканти (згадані попередно), вони творили запас або належали до мішаної орхестри.

Господарку орхестри вів Юліян Левицький. Кухню (бо ми мали свою харчівню), провадив наш кухар (забув його прізвище). До орхестри належав також коничок до бубна (його роздобув Я. Скопляк), а ми, крім нього, вчислювали до „нашого стану" нашого любимця пса. Цей наш приятель біг все попереду орхестри а підчас музики, лягав посередині і слухав.

Найбільше нот дістала наша орхестра зі Стрия. До війни істнувала там гарна трубна орхестра із поважною бібліотекою. Колиж повстала наша, то тоді бувший її музикант, а тепер наш, Гриць Іванів (так мені здається), привіз нам ноти і віддав до вжитку.

Працю почали ми від маршів, а перший був французький. Заступник капельника Роман Лесик із памяти написав знаний йому з Перемишля „Коломийковий похід“, дальше Я. Ярославенка „Сокільський марш“, четвертий був марш зложений із наших народніх пісень (це зі Стрия), а врешті всякі марші австрійської та німецької армії. Кращі з цих були: Й. Штравса: „Марш Радецького“, Р. Вагнера: „Марш Нібелюнгів“. Дуже всім любий: „Альте Крігскамераден марш“, „Марш ґлядіяторів“, і богато инших, яких назви я вже позабував. Очевидно: крім звичайних і концертових маршів мали ми досить і похоронних.

Із увертур, між иншими, грала наша орхестра Вебера „Фройшіц“, Маєрбера „Вільгельм Тель“, Адама „Якби я був король“, Белінія „Норма“, Обера „Фра діяволо“, Фльотова „Марта“, Офенбаха „Орфей у підземеллю“, Масканія „Кавалєрія Рустікана“, Келер Белі „Люстшпіль“ і „Фестіваль“ увертури, Суппе-го „Легка Кавалерія“, і „Пікова Дама“ й инші.

Крім увертур грали ми Вагнера „Льогенґрін“, Вердія „Аїда“, „Трубадур“, Римского-Корсакова „Садко“, Баяті „Кавказька“, фантазії Карганова.

Забув я згадати: любили ми дуже Бетовена „Арабський марш“, а мадярський „Ракочі марш“ був найбільше в роботі; — сусідували ми найбільше із мадярськими відділами а вони нічим так не захоплювалися як „Ракочім“.

Із вальсів грала орхестра „Фавст-вальс“ (Ґуно), Штравса вальс із оп. „Барон циганський“ та инші. Богато менших кусників не вичислюю.

В програми наших виступів входили такі наші кусники: Крім уже згаданих трьох маршів, грали ми „Перший“ і „Другий Стрілецький Похід“, „Стрипа“, „В дорогу“, „Їхав козак“ (це мої марші), М. Вербицького „Ґ-моль симфонія“, „Заповіт“ (акомп. до хору), Д. Січинського, „Стоїть гора“ і „Пісня без слів“ Б. Вахнянина, „Похоронний марш Шевченка“, Кужелі, Тимольського і Вронського „Думки і коломийки“, Завадзького „Шумка“ і „Запорозький похід“, забув чию то увертуру до „Ой, не ходи Грицю“, Рожкова „Танок“, чиїсь вальси „Берізка“, „Сльоза“, „Пірвані струни“, „На горбках Манджурії“ й інші. Зладив я „Стрілецькі увертури“. У першій із них приходила мельодія, з якої повстала популярна стрілецька пісня „Їхав стрілець на війноньку“. Із інших моїх праць грала орхестра „Стрілецьку картину“, Вальс УСС, Стрілецькі пісні, Суїту „З Гуцульщини“, „Коломийку“, Коляди, Музику до Богослуження, Танці, Народні пісні, Гимни. — На сиґналову трубку опрацював я для УСС всі сигнали, з них дозволено було грати стрільцям „Вечірний клич“.

На фронт прибули ми вперше в 1916 р. по Різдвяних святах до Тудинки над Стрипою. Тодішний командант полку УСС. Гр. Коссак і все стрілецтво приняли нас дуже радо. В Тудинці обучувалися ми самі богато та грали при вправах і переглядах.

Грали ми відтак на фронті й у запіллю між УСС-ми і австрійськими, мадярськими та німецькими частинами. Кромі того мали й виступи на концертах в Станиславові (тут грали теж і у церкві), в Стрию, у Львові, в Перемишлі та інших містах Галичини та Великої України. Підчас таких гостинних виступів витали нас всюди дуже радо. Немов би ціла Україна тішилася, що У. С. С. мають свою орхестру. Пригадую собі ще добре, ту сердечну зустріч, яку нам зготовили у Перемишлі, коли ми прибули там з концертом з нагоди Свята проголошення Української Державности в 1917 р. Весь український Перемишль проводив нас у поході через місто. А як гостили наших музикантів по концерті!

Таксамо стрічали нас прихильно і на В. Україні і там наша орхестра була живим великим пропаґандивним чинником.

Початки наші були скромні та осяги доволі великі, мимо того, що приходилося працювати з перепонами, — все ми були так як у дорозі: то на фронті, то в вишколі, то в коші. У музикантів була охота до праці й амбіція. Ми жили дружньо і в нашому гурті було весело, а команда УСС все відносилася до нас гарно.

Про долю музичної нашої бібліотеки довідався я таке: Частина попала в руки большевиків, друга в руки поляків, а дещо є в Стрию, привезене із походів Г. Івановим та П. Кігічаком. Заховалися також у декотрих наших музикантів походові книжечки. Після них збираюся відреставрувати бодай стрілецькі марші. Памятаю дещо, та тільки фрагменти, а хочаб і найменший матеріял (голосовий) поможе мені легко відтворити цілість[2]).

---

[1]) Мене перенесено до Золочівської Округи, а коли команда запілля віддала мені візитацію її орхестр, тоді орхестру З. О. по мені обняв Ю. Форемний. По переході за Збруч, Управління Ґенерального Штабу іменувало мене головним капельником Військ Української Народньої Республики.

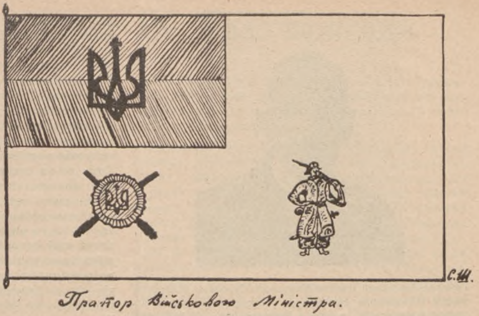
[2]) Цею дорогою звертаюся з просьбою до всіх наших музикантів, що зберегли походові книжечки, прислати їх на адресу: Червона Калина, Зіморовича 20., по використанню повернемо.

Піднесення українського прапору

на ескадренному міноносці „Завидний“ Чорноморської Фльоти

Написав:
Лейтенант фльоти *С. Шрамченко.*

Прапор Українського Військового Міністра*)

Одним з перших боєвих кораблів Чорноморської Фльоти, який ще у 1917 році підніс український прапор, був ескадренний міноносець „Завидний“.

„Завидний“ збудований був у Миколаєві у 1903 році, довжиною 64 метри, шириною 6.4 м., зануренням 2 метри. 400 тон місткости, 27 вузлів ходу, 2 гармати 75 мм., 4 кулемети, 2 мінних апарати. Екіпаж: 4 старшини і 60 матросів. Того ж самого типу і тієїж будови були ескадренні міноносці Чорноморської Фльоти: „Заповітний“, „Зорький“, а також „Живий“, „Жаркий“, „Жуткий“. Підчас світової війни загинули цього ж типу „Лейтенант Пущін“ і „Живучий“.

Ось що нам оповідає б. член Ради Чорноморської Української Громади в Севастополі генерал-хорунжий Военно-Морського Судового Відомства Вадим Михайлович Богомолець в своїх споминах про той час (1917 рік), які редаґує автор цих рядків: „В липні 1917. року одною з подій, яка струснула цілою Чорноморською Фльотою, було піднесення ескадренним міноносцем „Завидний“ українського прапору.

Треба сказати, що цього ми (Рада Укр. Чорноморської Громади) сподівались і балачки про це були у нас вже давненько, бо „Завидний“ був скомплетований більшістю зі свідомих українців, а Головою Українського Гуртка на міноносці був надзвичайно енерґійний та інтелігентний матрос Прокопович, який і підготував цю подію.

Одного дня в Раду прибули схвильовані, зі щасливим виразом облич, українські делеґати з „Завидного“ і зголосили, що міноносець підніс український прапор.

Якийсь надзвичайно радісний, святочний настрій охопив наших членів Ради. Всі зрозуміли, що це момент історичний.

Рада запропонувала капітанові (пізніш підполковникові) корабельному інжинерові Миколі Корнелієвичу Неклієвичу і мені негайно відїхати на „Завидний“ і привітати команду в імені Чорноморської Ради.

Ми зараз-же разом з делеґатами поїхали на міноносець і там під мягко хвилюючими від морського вітру голубо-золотими складками нашого прапору я виголосив палку промову, підкреслюючи велике значіння цього моменту в історії Чорноморської Фльоти.

Піднесення українського прапору на еск. міноносці „Завидний“ викликало міцний відгук і наробило шуму в цілій Чорноморській Фльоті, як серед командних — старшинських кол, так і серед матросів росіян — особливо ес-ерів. Наша ж присутність на міноносці викликала незадоволення серед значної частини старшин Чорноморської Фльоти, а деякі зі старшин назвали нас навіть зрадниками. Але доля цих старшин була сумна, бо їм довелось у недовгім часі опинитися під піднесеними червоно-большевицькими прапорами і їх як не забили то примусили втікати на вигнання“.

Другий член Ради Укр. Чорноморської Громади генерал-хорунжий по Адм. Володимир Олександрович Савченко-Більський оповідає: „що не дивлючись на те, що ескадр. міноносець „Завидний“

---

*) Українському Військовому Міністру належить свій прапор.

Стаття 1295 1 Своду Военно-Морських Постанов кн. X. голосить:

„Прапор Військового Міністра — білий з гюйсом в крижі, під яким військова кокарда на двох перехрещених гарматах, вправо від неї козак у жупані з рушницею і шаблюкою. Військова кокарда встановлених кольорів гармати темно-бронзові, козак встановлених кольорів*). Прапор цей підноситься на кораблях на грот-мачті, а на шлюпках — на носовому фляґштоці; салют йому складається з девятнадцяти стрілів“.

В моїй статті „Українські морські міністри і керуючі Морським Відомством у рр. 1917—1921“. в „Л. Черв. Калини“ ч. 6. 1935. стор. 3 що до прапору Укр. Мор. Міністра замісць ст. 1925 треба читати ст. 1295.

---

*) по малюнку зі старого укр. державного гербу.

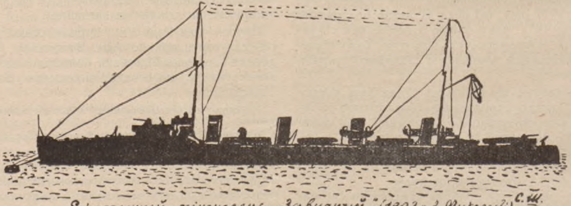
Ґенерал-Хорунжий Воєнно-Морського Судового Відомства Вадим Михайлович Богомолець. Походить зі старої козацько-шляхотської родини з Чернигівщини. У 1917 році член Ради Української Чорноморської Громади і член Військового Ґенерального Секретаріяту у Києві. Завідуючий Судовою частиною Штабу Командуючого Чорноморською фльотою. У 1918 році Голова Гол. Воєнно-Морської Судової Управи і Головний Воєнно-Морський Прокурор. У 1919 році українсьий Воєнно-Морський дипльоматичний аґент в Румунії.

був скомплетований зі свідомих українців, справа з піднесенням українського прапору на міноносці тяглась деякий час.

Річ у тому, що ескадр. міноносець „Завидний“ мав за боєву відвагу і відзначення боєвий воєнний прапор російської імператорської фльоти. За 4 роки війни команда міноносця міцно і дружно зжилась і одержавши таку високу нагороду для свого любого корабля, безумовно, дуже цінила її і ставилась, очевидно, з великою пошаною*) до цього прапору, а ще тим більш, що українці були завжди добрими службістами-моряками. При тому як-раз на цьому вродженому почуттю дисціпліни і служби українців-моряків завжди грали росіяни. Тому то на ескадр. міноносці „Завидний“ і треба було деякого часу, щоб все таки національне почуття взяло верх. Отжеж нарешті коли команда міноносця вирішила піднести український прапор урочисто, то разом з тим вирішила урочисто спустити свій старий боєвий андріївський прапор і з військовою пошаною відпровадити — віднести його до чорноморського фльотського екіпажу, відкіля він мав би бути переданим до Українського Воєнно-Морського Музею, як одна з боєвих реліквій Чорноморської Фльоти“.

Міноносець „Завидний“, тимчасово переіменований у 1919 р. в „Заздрий“ (в перекладі з російського), мав одержати іншу назву, більш достойну для боєвого корабля Української Державної Фльоти, який один з перших кораблів Чорноморської Фльоти підніс український прапор. Він і має одержати цю нову — достойнішу українську назву, замісць тієї назви: „Марті“, під якою він тепер плаває по Чорному Морю в складі Червоної Чорноморської Фльоти.

*) Що цілком зрозуміло психольогічно для моряка. Авт.

Ескадрений міноносець „Завидний“ (1903 р. в Миколаєві) 400 тон, 27 вузлів; 2 гармати - 75 мм. 4 кулемети 2 мінних апарати. 4 старшини і 60 матросів.

Полевий лазарет IX. Гал. Бригади

Написав: *Д-р П. Б.*

В половині жовтня 1918 р. був я ґімназистом VI. кляси академічної ґімназії у Львові. Тоді то прийшов обіжник з Дирекції ґімназії підписаний бл. памяти Іл. Кокорудзом, що наслідком сильно розширеної тоді ґрипи переривається науку на необмежений час. Зараз виїхав я до Угнова в повіті Рава Руська. В цей час було мені несповна 16 літ. Пригадую собі як під кінець жовтня ходили між громадянством чутки, що кінець війни близько. 31. жовтня був дощевий день. Того дня були сходини в читальні „Просвіта", де говорилося про те, що Австрія розвалиться й треба приготовитися на те, що „буде Україна". З військових було присутних тоді двох старшин: пор. Т. та хор. М., котрі інформували про назріваючі події. Всі були підбадьорені, а найбільше молодь, ґімназійні учні, їх тоді в Угнові було подостатком. Коло 11 години вечором по скінченню сходин молодь уставилася в ряди і перейшла по болотнистих вулицях Угнова виспівуючи патріотичні пісні.

Дня 1 листопада рано перебрано від австрійських урядів владу а командантом Угнова став, наскільки собі пригадую пор. Т. Завязок українських частин творили в перших днях виключно добровольці. Опісля заряджено загальну мобілізацію. Вона не торкалася поляків і жидів. Тут відразу виринула потреба лічниці. А що в Угнові в цей час не було жадного лікаря українця, то за орґанізацію лікарської служби взявся маґістер фармації Володимир Целевич — хорунжий австрійської армії, що перевів перший набір новобранців до української армії та вивязався був з своєї задачі знаменито.

До цеї хвилини був я при охороні військових бараків на залізничому двірци. В них було повно ріжноманітного майна. Лазарет отворено в кляшторі Феліціянок з назвою: „Полевий шпиталь в Угнові". Придбано около 12 ліжок а крім цього приготовано більшу скількість сінників. Денний перегляд хорих переводив хор. мґр. В. Целевич, а в скомплікованих випадках місцевий приватний лікар — поляк Др. Ожаровський. Ліки побирали з місцевої аптики Калужняцького.

В першій половині грудня обняв провід шпиталя Др. Сімон Юда, котрого приділила сюди мабуть Начальна Команда. По народности був він жид, а по спеціялізації здається очний лікар. Зі санітарів був тоді вістун Симинович і стр. Петро Вільховий. Крім них обслугували хорих також місцеві пані і „матечки" в яких монастирі містився шпиталь. Др. Юда був дуже совісним та обовязковим лікарем. Щоденно переводив перегляд хорих стрільців, котрі зголошувалися з поодиноких частин в супроводі сотенних санітарів. Вояків, котрі голосилися хорими, записували до книги хорих .Др. Юда по перегляді хорого зазначував в книзі діягнозу і примітку, чи хорий лишається в стані хорих шпиталя, чи відходить зі вказівками назад до частини.

Не обходилося без ріжних веселих балачок про особу Др. Юди, а саме як він говорив по українськи. Він не знав добре нашої мови і говорив плутаниною українсько-польсько-німецькою. Та любили його і шанували.

Здається в перших днях другої половини грудня прибуло до нашого шпиталю перших 2-х наших ранених з наступу на Раву Руську, котра находилася в руках поляків. Був це четар Сідельник, ранений в руку і стрілець Осташевський з Карова, ранений в ногу. Др. Юда призначив мене до відставлення ранених та ще кілька тяжче хорих до лічниці в Сокалі. В тій ціли уряджено один вантажний ваґон в цей спосіб, що по середині поставлено залізну піч, на підлогу постелено соломи. На ній розложено ранених і хорих і в цей спосіб повстав перший український санітарний віз в Угнові. Десь коло 4-ої години відїхав я з ними до Сокаля, та лічниця була переповнена і я мусів відвезти всіх до лічниці в Камінці Струміловій. Звідтам вернувся я назад до Угнова і привіз трохи перевязочного матеріялу. До цього часу перевязочного матеріялу було у нашій лічниці дуже мало і приходилось часто до перевязування ран уживати полотна, котрого достарчало місцеве і дооколичне громадянство. Українські частини опускали три рази Угнів перед напором польських військ. На скільки собі пригадую, останній наш відступ з Угнова був пополудні 26 січня 1919 р. Потім отворився український фронт в околицях Белза, котрий заняли польські війська.

Наш лазарет розмістився в Кристинополі в місцевім дворі і одержав назву „Полевий лазарет IX. бриґади". З часом приготовлено около 60 ліжок, котрі зроблено в столярській мастерні при нашім лазареті. Матеріял на ліжка достарчувано з поблизького тартаку Сілець-Беньків. Лазарет був постійно переповнений хорими і раненими, котрих відставлювали час від часу або підводами або санітарним потягом до корпусного лазарету в Камінці Струмиловій. Передовсім богато ранених перейшло через наш лазарет при головнім наступі на Белз. Тоді також було богато випадків відморожень ніг і рук у стрільців, що брали участь в наступі на Белз, бо зима була тоді доскульна, а на загал наші частини були лихо умундуровані. Також не обійшлося вже тоді без тифу черевного, сипного і поворотного, що почали ширитися наслідком злиднів, а навіть було кілька смертних випадків. Між іншим померла лікарка чи кандидатка медицини, котра була занята в нашім лазареті, а котрої назвища не памятаю (Чайківська?)

В цей час персональний склад нашого лазарету представлявся так (особи, котрі заховалися в моїй памяти):

1) Др. Сімон Юда, поручник опісля сотник як командант-лікар лазарету,

2) хор. Володимир Целевич — фармацевт,

3) саніт. ст. десятник Луць Вербовий,

4) булавн. ст. десятник Андрій Заяць — рахунковий,

5) санітар. десятник Симинович,

6) стр. санітар Бардега,

7) стр. санітар Булик,

8) стр. санітар Ольховий Петро,

9) стр. Скаба — кухар,

10) ст. стр. Нестор Білик — складник,

11) Марта Прішль і

12) Пепі (назвища не памятаю), лазаретні сестри німки.

Крім вичислених були ще інші помічні сили, котрих назвища не заховалися в моїй памяті.

При лічниці істнувала також дезінфекційна станція а поїздний дезінфектор одержали ми з Камінки Струмилової. Також санітарний матеріял одержували ми зі санітарного складу в Камінці Струмиловій. За час нашого постою в Кристинополі зумів Др. С. Юда знаменито зорганізувати наш полевий лазарет, так що дійсно було можна назвати його взірцевим.

В травні 1919 р. почався відворот Укр. Галицької Армії і наш лазарет від цього часу нігде вже не задержався на довший час. В часі чортківської офензиви відійшов від нашого лазарету сот. Др.С. Юда мабуть до розпорядження І. корпусної команди. Також відійшов до корпусної лікарні хор. мґр. В. Целевич. Провід нашого лазарету обняв Др. чи лише медик Сосенко в ранзі поручника.

По переході Української Галицької Армії за Збруч наш лазарет був лише поїздним лазаретом. В часі маршів на Київ захорів Др. Сосенко і його відставили до котрогось зі шпиталів мабуть до Винниці, де він помер на тиф. Провід нашого шпиталю обняв потім санітарний підхорунжий Михайлів з покликання теольоґ, котрий при помочі ст. стр. Бандери ординував хорим аспірину і йодину, на яку то не було би хворобу. Не було в тім часі й надто тяжко бавитися в лікаря, тому що кожний прибуваючий хорий горячкував а діяґноза не була тяжка — тиф. А що ліків інших крім аспірини, хініни а на рани йодини не було (деколи і того не було а порошки робилося з білої муки і цукру), тож саніт. підхорунжий Михайлів незле вивязувався зі своєї задачі.

В часі відвороту нашої Армії зпід Києва полевий лазарет ІХ бригади можнаб було назвати скорше санітарним пунктом, котрий старався за приміщування хорих чи пак ранених по приватних кватирах чи там земських лічницях.

В часі заключення миру з денікінцями наш лазарет перебував в Самгородку коло Бердичева. В тім часі ширилися вістки, що Галицька Армія перейде в ціли переорґанізації на Херсонщину. Коли большевики почали натискати, почали наші частини відступати в сторону Одеси і наш лазарет опинився в Тиманівці недалеко Дністра і місточка Балти. В тім же селі довідалися ми про злуку з большевиками. Цей час можна б уважати властиво ліквідацією Полевого лазарету ІХ бригади, тому що весь персонал лазарету поприділювано до похідних сотень, котрі вже за большевицької „дружби" почали орґанізуватися в Чечільнику. Орґанізувались з кличем „в дорогу на Львів". Не обійшлося також без відомого большевицького мітінгу, котрий заряджено одного дня в Чечільнику. Сотні уставилися до чотирокутника в очікуванню, що то буде. Нараз приїздить трьох людей на повозці. Був це Затонський, Порайко і Михайлик. Перший почав говорити Затонський а ціла промова була звернена проти капіталістів і буржуазії, до котрої зачислив також українських старшин. Не подобалися йому також жовто-блакитні кокардки і тризуби, котрі виділи на шапках стрільців, мимо гострої заборони їх носити. Закінчив свою промову, що „стрільці должні своїх офіцириков поскладать на купи, прибить кілком і послать на Камчатку". Потім ще говорив Порайко і Михайлик, але вже не довго, тому що стрілецтву не подобалися такі промови — почалася метушня і викрики в сторону большевицьких аґітаторів і вони скоро відїхали. З Чечільника вирушила наша ІХ бригада, котру переіменували на 4-ий піший галицький полк, на фронт і ми опинилися на перший день Великодних Свят в селі Улича недалеко Дяковець.

Та довго ми там не постояли. Одного вечора около 10-ої години прийшов приказ, що наш полк відходить до Дяковець. Другого дня замаяв знову жовто-блакитний прапор на полковій команді — ми зірвали звязки з большевиками. Звідтам переїхали ми до Юзвинець, де дочекалися приказу, що Українська Армія переходить на сторону поляків. Перейшли — нас обезброїли тай замкнули в бараках в Проскурові. Звідтам одних пускали домів, а других перевозили на Ялівець до Львова, а опісля дальше на Захід.

Історія 8-ої Галицької Бриґади

III. б. ПЕРШИЙ ВІДВОРОТ У. Г. А.

Написав: *Д-р Іван Карпинець.*

(Докінчення).

18. Події на фронті в днях 21.—23. V. 1919. включно. Польські частини на другий день по заняттю Стрия, це є 21. травня, не натискали на фронт „Групи Гофмана“ й тому її частини не відступали. Розположення цих частин було таке, як і попереднього дня[1]). А артилєрія ґрупи заняла була дуже добрі становища за рікою Свічою, між селами Якубів — Белеїв[2]). Вечером післала команда ґрупи одну сотню з куреня пор. Підгірного до Стрілкова, як обезпеку правого крила III./24. куреня пор. Бізанца, а решта куреня Підгірного пішла на Лотатники й здобула це село (видно польські частини з Верчан посунулися аж сюди), але вночі його опустила[3]).

Тимчасом на інших відтинках українсько-польського фронту не було так спокійно. На Волині 1. галєрівська дивізія здобула перехід через Стир під Берестечком. 2. галєрівська дивізія, що оперувала в Галичині, дійшла до лінії Лопатин—Топорів, а ґрупа полк. Мінкевича дійшла до лінії Купче—Козлів—Дунів—Ліско.. Львівська дивізія дійшла по Банюнин—Борщовичі. Тільки на схід від Львова держалися частини II. Гал. Корпусу на своїх становищах, передусім сильно в селах Чишки й Підберізці. В ґрупі Єнджеєвського не було змін. (Hupert: „Zajęcie...“ 67 - 68).

Українське ситуаційне звідомлення з 21. V. 1919. подавало такі відомости про бої на українсько-польськім фронті: „Західний фронт: На праве крило Армії наступає ворог переважаючими силами. Наші частини відступають на нові становища, завдаючи ворогові великі втрати. На схід і полудне від Львова відбито ворожі наступи. Четар Федак з кінною стежею передерся на тили ворожих полевих сторожей коло Колодниці, спричинюючи там велике замішання. Ліве крило Армії улаштовується на нових становищах здовж ріки Свічи“.

Замітніші події на фронті „Групи Гофмана“ зайшли аж 22. травня . II. курінь сот. Станіміра, що прийшов до села Бережниці, повів звідси наступ на згадане вже село Лотатники, яке здобув а відтак заняв ще в бою села Підгірці та Верчани. Рівночасно й поляки зробили наступ зі Стрия здовж гостинця й залізничого шляху Стрий — Болехів та посунулися значно вперед; тому „Група Гофмана“ мусіла відступати за Свічу. Про відступ ґрупи довідався II. курінь сот. Станіміра щойно від населення; тоді став відступати на Підгірці й Лотатники до Бережниці а звідси манівцями через камеральні ліси дійшов до ріки Сукіль, яку перейшов вбрід і дістався до села Воля Задеревацька. Тут найшов звязок з ґрупою й перейшов за ріку Свічу[4]).

III./24. курінь пор. Бізанца став відступати, згідно з приказом, о 13. годині через Лисовичі і Задеревач до Дідушиць Малих, де прибув о 21. годині. Стрільці були перемучені й помоклі, бо перейшли Свічу вбрід. До Дідушиць Малих прибули тільки дві сотні, бо третя під командою чет. Арсенича, що йшла позаду, змилила дорогу й зайшла аж під Калуш. Тут повірили стрільці ріжним сплетням на тему запроданости старшин і відмовили послуху. Тому цю сотню розвязали, а стрільців приділили до якогось калуського куреня. Чет. Арсенич вернувся по двох днях до III./24. куреня сам, без людей. Зразу польські частини на цей курінь не натискали, тільки деяка небезпека була для нього від поляків зі села Соколова, яких зорганізував якийсь жандарм, що передтим служив навіть в українській жандармерії; ці соколівські боївки нападали на поменші українські відділи й тому курінь мусів від них обезпечуватися. Дальше треба зазначити, що на стрілецтво цього куреня деморалізуючо поділав тоді брак яких небудь приготувань до оборони нової лінії з боку тих всіх, що сиділи поза фронтом. В Дідушицях не було ані окопів, ані ніхто не занявся тим, щоби придержувати дезертирів, які гурмами йшли собі спокійно, куди самі хотіли[5]). А такі відносини панували й на інших відтинках ґрупи, а також цілого фронту.

Якими шляхами відступали інші курені „Ґрупи Гофмана“, не знаємо. Остаточно її частини заняли 22. травня такі становища здовж ріки Свічі: III./24. курінь пор. Бізанца (тільки 2 сотні) обсадив становища в Дідушицях Малих на просторі 3 км.; на ліво від нього в Зарічу Долішнім і в частині Заріча Горішного II. курінь сот. Станіміра, дальше на ліво був курінь сот. Коробейка, а ще дальше на ліво, в Гозієві й Підбережу курінь пор. Підгірного. Між курінем Коробейка і Підгірного заняв часть фронту сильно змалілий I./24. курінь чет. Ясінчука, що відбився від своєї частини[6]). Артилєрія ґрупи була

---

[1]) Диви попереднє число „Літопису“ уст. 16., стор. 21.

[2]) На основі записок команданта артилєрії ґрупи, бл. п. сот. Омеляна Бранднера.

[3]) На основі рукопису о. д-ра П. Вергуна.

[4]) На основі рукопису о. д-ра П. Вергуна.

[5]) На основі записок б. значкового III./24. куреня, пор. Петра Кривоносюка, п. з. Слідами 3-го куреня 24. полку піх. ім. гетьм. П. Дорошенка. — Тут мушу зазначити, що дати, подані п. Кривоносюком, подібно як і дати подані в рукописі о. Вергуна є неточні. Тому дати подані мною є трохи відмінні, а устали я їх, порівнюючи рукописи двох перших авторів зі записками, робленими сучасно бл. п. сот. Омеляном Бранднером, які є дуже точні, та з датами, поданими в праці Гуперта.

[6]) На основі рукопису о. д-ра П. Вергуна.

й дальше на становищах, занятих попереднього дня, в районі Якубів — Белеїв[7]), а команда ґрупи примістилася в Белеєві[8]). На право лучила „Група Гофмана“ з 2. Бригадою, а саме з її IV. курінем[9]). З якими частинами лучила „Група Гофмана“ на ліво, не знаємо.

22. травня минув на новій лінії досить спокійно, бо поляки якось то не дуже натискали в районі на полудне від Дністра. За даними Гуперта, їх 4. дивізія піхоти обсадила тут тільки присілок коло Жидачева й дійшла по лінію: Юсептичі—Лотатники, а 3. дивізія леґіонів дійшла на полудне від Стрия по Болехів—Східницю, при чому один її баталіон заняв Сколє. (Hupert: „Zajęcie...“ 70).

На інших відтинках українсько-польського фронту ситуація представлялася так: На Волині поляки не натискали, бо зачали заваґоновувати в Голобах над Стиром відділи ґен. Бабянського, що мали змінити 2. галєрівську дивізію в Галичі (про це диви дальший уступ). В Галичині здобувся І. Гал. Корпус на невеликий протинаступ з Буська на ґрупу Мінкевича та відібрав був від неї села Купче, Козлів і Ліско, але над вечір прийшов випадково Мінкевичови на поміч один полк з галєрівської дивізії і примусив українські частини опустити навіть Буськ. На схід від Львова мусіли українські частини, з огляду на відворот обох крил, опустити дотеперішні становища й поляки (львівська дивізія) заняли лінію Убинє—Борщовичі—Чишки—Винники—Ганчари, а ґрупа ґен. Єнджеєвського дійшла до лінії: Давидів—Толщів—Селиська—Суходіл — узгіря Гута Суходільська—Ляшки—Берездівці, не доходячи до залізниці Львів—Ходорів. (Hupert: „Zajęcie...“ 69—70).

Українське ситуаційне звідомлення з 22. V. 1919. подавало: „На південь Дністра: Ситуація незмінена. Під охороною висунених вперед сторожей заняли ми становища здовж Білого Потока. Ворог, наступаючи, старався вчинити замішання. Наші польові сторожі здержали його протинаступ. Коло Береадовець завдали ворогові криваві втрати. Північне крило Армії веде дальше завзяті бої. Особливо визначалися курені з північних повітів, як Сокаль, Рава Руська“.

23. травня на фронті „Групи Гофмана“ минув спокійно. Стрільців III./24. куреня пор. Бізанца відвідав Державний Секретар Внутрішних Справ Др. Макух, та заохочував їх, щоби видержали на становищах. Вечером бачив курінь, як до сусіднього села Соколова стали надходити гамірно польські частини. Однак нічого не міг їм зробити, бо додана йому батерія сот. Царевича саме недовго передтим стала змінювати становища та зняла телефони[10]).

На інших відтинках українсько-польського фронту зайшли 23. V. такі зміни. На Волині заняли поляки залізничий узол Сарни, який наддніпрянські війська опустили добровільно. Заваґонування відділів Бабянського тревало дальше .В Галичині заняла 2. галєрівська дивізія Буськ, а ґрупа Єнджеєвського перейшла залізничу дорогу Львів—Ходорів і дійшла до лінії Убинє—Полоничі—Германів—Городиславичі—Старе Село—Підмонастир—Бібрка—Білий Потік—Ходорів—Молотів. (Hupert: „Zajęcie...“ 71).

Українське ситуаційне звідомлення з 23. V. 1919. подавало: „Західний фронт: Сильні ворожі відділи заняли Броди. По важкій боротьбі мусіли ми опустити Красне. На схід від Львова наступав ворог у районі Германів—Городиславичі на наші становища. Щойно на 300 кроків почала власна піхота огонь при помочі артилєрії і скорострілів; ворога відкинено й примушено до втечі. 10-ий золочівський курінь під проводом сотника Газдайка знова визначився. Наступи на Стоки, що на схід від Бібрки, відбито з великими втратами для поляків. По битві поляки обсадили Ходорів. Заходи ворога, перейти Свічу коло Журавна, огнем піхоти й артилерії знівечено“...

(Це останнє ситуаційне звідомлення з часів першого відвороту У. Г. А., поміщене в останнім, 94. числі офіційної „Республики“, з 25. V. 1919).

19. Зменшення польських збройних сил в Галичині. Польське Нач. Довудзтво зарядило стягнення деяких частин з українсько-польського фронту, щоби їх перекинути на захід, з огляду на загрозу війни з німцями .Передусім 2. галєрівська дивізія, що оперувала в Галичині, мусіла відійти до Ченстохови, а її місце, до приходу частин ґен. Бабянського з Волині, які вже від 22. V. заваґонувалися на стації Голоби над Стиром, мали виповнити малі відділи капіт. Мерака й майора Боньчи. Крім цього Нач. Довудзтво наказало ще стягнути з українсько-польського фронту 10 самостійних баталіонів з їх компаніями скорострілів і 3 батерії. Ці прикази, як пише Гуперт, мали бути частинно наслідком дальших енерґічних жадань держав коаліції, що домагалися заперестати офензиву в Галичині. Однак у наказі доручено виразно, що виконання має наступити в такий спосіб, щоби це не перешкодило осягнути лінію Броди—Нижнів—Коломия, осягнути залізничу лінію Броди—Львів—Чернівці й злучитися з Румунією. („Zajęcie...“ 68; підкреслення мої — І. К.).

2. галєрівська дивізія по заняттю Буська залишила на фронті тільки слабі відділи й відмашерувала зараз таки ще 23. травня через Яричів до Львова, де її в днях 24—30. травня заваґонували до Ченстохови. А відділи Бабянського 23. V. ще дальше заваґоновувалися. („Zajęcie...“ 71)

З огляду на це стягнення 2. дивізії й повсталої через те на фронті діри на около 50 км., наказав

---

[7]) На основі записок сот. Ом. Брандлера.

[8]) На основі записок о. д-ра Вергуна й власних спостережень автора.

[9]) На основі рукопису п. П. Кривоносюка.

[10]) На основі рукопису п. П. Кривоносюка. — Згадані відвідини куреня д-ром Макухом може відбулися 24. V., бо саме тоді був він в команді „Групи Гофмана“ (Диви 21. уступ!).

Галєр 23. V. новий поділ районів операцій між поодинокі групи та назначив нові напрями їх маршів. Цілий українсько-польський фронт поділив він на 4 групи, а саме: 1) Ген. Одрі від Припеті по лінію Радехів—Лопатин—Броди—Підкамінь включно (1. галерівська дивізія). — 2) Ген. Карніцкого дальше по Задвіре—Золочів—Озірна включно. Ця група мала складатися з групи майора Боньчи (4 батал. і 4 батерії), групи полк. Мінкевича й групи ген. Бабянського, яка ще вагонувалася на Волині. — 3) Групи ген. Єнджеєвського, зложеної з дивізії полк. Стшелєцкого й полк. Сікорського, аж по Дністер і здовж нього по Нижнів і Язловець. — 4) Групи ген. Івашкевича на полудне від Дністра по лінію Сколе—Солотвина—Надвірна—Коломия (4. дивізія піх. і 3. дивізія лєгіон.). Всі групи, за винятком групи Одрі мали посуватися майже рівнобіжно до себе зі заходу на схід і то аж по лінію Броди—Озірна — лівий беріг Стрипи—Бучач—Золотий Потік—Коломия. Група Карніцкого мала оперувати на Броди—Сасів аж по Залізці, група Єнджеєвського в трьох напрямах: 1) Глиняни—Золочів—Зборів на Озірну; 2) через Бібрку на Бережани; 3) з Ходорова через Монастириська на Бучач. Група Івашкевича мала оперувати також у трьох напрямах: 1) на Долину і Надвірну до Коломиї; 2) на Калуш і Станиславів до Нижнева; 3) через Журавно до Галича. („Zajęcie..." 71).

20. Новий ворог У. Г. А. — Румунія. На північнім, правім крилі У. Г. А. польський фронт, вечором 23. V., сильно ослаб, а в кількох найближчих днях мали ще бути стягнені з цілого фронту досить поважні сили (10 баталіонів і 3 батерії). І може вже тоді була би У. Г. А. задержалася на місці й трохи прийшла до себе, якби не новий ворог — Румунія. Ще 21. травня перейшла через Львів до Нач. Довудзтва депеша, в якій польський військовий представник в Букарешті доносив, що Румунія пропонує Польщі 10.000-ну дивізію до співділання на полудне від Дністра. (Hupert: „Zajęcie.." 69). А 24. травня перейшли вже румунські війська границю Галичини. Крім цього позволила Румунія на перехід через свою територію польській дивізії Желіговського з Одеси до Польщі. Ця дивізія доходила вже в цьому часі до Черновець. („Zajęcie..." 73).

Поява цього нового ворога, який з непевними замірами входив в Галичину, була страшним ударом для У. Г. А. й української державности. Вправді Румунія не виступала отверто як ворог, бо в ультіматі до уряду поставила тільки вимогу, щоби їй до 24 годин, віддати в розпорядження залізничу лінію Снятин — Коломия — Ворохта, а звідси на Закарпаття, яка то лінія потрібна їй в боротьбі з мадярськими большевиками. Але цей ультімат а відтак скоре переступлення румунськими військами границі Румунії, викликали дезорієнтацію та параліж галицького уряду, який в обличчі тієї нової небезпеки не знав, що робити, та страшне замішання в окружних командах, станиславівській і коломийській передусім, які не вспіли ані видати жадних заряджень ані нічого евакуувати, з огляду на короткий речинець ультімату й браку відповідних доручень з боку уряду. В обох округах, а передусім в Коломиї, Снятині, Косові, Кутах, Городенці а навіть в Станиславові настав страшний переполох, замішання, розтіч на всі сторони; кожний старався тільки себе забезпечити й мало було таких, що думали про загальну справу. Це все причинилося до збройного виступу П. О. В. (Польска Організація Войскова) в Станиславові 25. V., яка й захопила в свої руки це місто, тоді столицю З. О. У. Н. Р., без бою та заволоділа значним військовим майном. Остаточно це все мало такий вплив на хід подій на українсько-польськім фронті, що ліве крило У. Г. А., що дотепер оперувало на полудне від Дністра, мусіло поспішно відступити на правий беріг Дністра. Так отже плян полк. Курмановича, щоби зосередити У. Г. А. на полудне від Дністра і в Карпатах, хоч давно вже був неактуальний, тепер мусів цілком розвіятися. Для У. Г. А. лишався ще тільки клапоть землі на Поділлю... Але не випереджуймо випадків! Про упадок Станиславова ще будемо говорити пізніше, а тепер вернемося дещо взад.

21. Втрата лінії ріки Свічі. 24. травня повели поляки наступ на 2. Бригаду, що була на становищах над Свічою на право від „Групи Гофмана", й відкинули її взад. Тоді напали з правого боку на III/24. курінь пор. Бізанца, зайшовши там лісом. Розгорівся бій. Курінь кілька разів відкидав їх, але з браку резерв для обезпеки з права, відступив вечером до села Т у р я, та обсадив горби на схід від неї. Поляки пустилися за курінем, та коли вийшли з ліса на чисте поле, артилерія групи, під особистим проводом її команданта, бл. п. сот. Омеляна Бранднера, змусила їх відступити в ліс[11]).

Саме тоді долучив до групи І. курінь пор. Антона Гарнавського, що брав участь в боях під Хировом в днях 14. й 15. травня, а відтак, не хотячи переходити до Чехословаччини, продирався горами до своєї групи. Цей курінь дістав був зараз приказ зробити рано 25. травня протинаступ на Д і д у ш и ц і М а л і. Але перед самим протинаступом дістав його командант новий приказ, такого змісту: Протинаступу робити не треба, бо саме тепер прийшов наказ, що група відступає на Г а л и ч; однак, щоби уможливити відворот, займе ще група становища на північний захід від К а л у ш а[12]).

Ще перед наступом поляків на III/24. курінь пор. Бізанца відвідали команду „Групи Гофмана" два державні секретарі: Др. Бурачинський, Д. С. Судівництва й Др. Макух, Д. С. Внутрішних Справ, в товаристві команданта 8. Самбірської Бригади, полк. Кравса. Та як тільки вони відїхали, прийшла до команди групи відомість, що фронт групи, на відтинку III/24. куреня, заломився. Тоді команда групи подалася до села Т р о с т я н е ц ь; тут долучив до групи пор. Струць з останками свого IV. куреня У. С. С., що був розбитий 15. травня в Рудеччині коло Мальованки[13]).

---

[11]) На основі рукописів п. П. Кривоносюка й о. д-ра П. Вергуна.

[12]) На основі рукопису о. д-ра Вергуна й відомостей автора.

[13]) На основі рукопису о. д-ра Вергуна й власних спостережень автора.

Польські частини дійшли 24. травня до такої лінії: 3. дивізія леґіон. по Тяпче — Підбереж — Дідушиці, 4. дивізія по Ляховичі Зарічні — Дубрівка, група Єнджеєвського заняла узгіря на схід здовж Білого Потока й Миколаїв — Куровичі, група Мінкевича Красне. Польське Нач. Довудство наказало Галєрови завернути з дороги відділи Бабянського назад на Волинь а то в тій цілі, щоби змінили 1. галєрівську дивізію, яку рівнож хотіло відіслати на протинімецький фронт.

22. Катастрофа „Групи Гофмана" коло Калуша; перехід її на лівий беріг Дністра. 25. травня наказала команда „Групи Гофмана" остаточно відворот з-над Свічі на лінію ріки Лімниці коло Калуша. III/24. курінь пор. Бізанца відступав через Болехів, Завадку, Верхню й Мостище та прибув до села Копанки, де обсадив річку Савку. Інші курені ґрупи обсадили Калуш (курені сот. Станіміра й пор. Тарнавського), Пійло (курінь пор. Підгірного?), Тужилів (курінь сот. Коробейка) і Берлоги (курінь пор. Струця). Батерії заняли становища в районі: Підмихайлє — Новиця. Команда групи в Підмихайлю[14]).

Польські війська осягнули 25. V. таку лінію: В групі ген. Івашкевича, на полудне від Дністра, 4 дивізія дійшла по Монастирець — Верхня — Завадка, а 3. дивізія леґіон. по Долину й Мізунь Старий над горішною Свічою. Станиславів заняла місцева П. О. В. (Польска Орґанізация Войскова), захопила там кільканадцять гармат і 20 скорострілів та навязала в Отинії лучбу з румунськими військами, що попереднього дня, се є 24. V., перейшли границю Галичини. В центрі фронту група Єнджеєвського посунулася незначно вперед по Серники — Оришківці на правім крилі й по Бортків — Вільшаницю — Словіту — Унів і узгіря Птах на схід від Перемишлян, на своїм лівім крилі. Над Дністром, в напрямі на Бурштин посувався відділ полк. Бойнара. Галєр відіслав відділи Бабянського на Волинь, наказав йому обняти команду цілої групи від ген. Одрі й змінити 1. галєрівську дивізію, що мала відійти на захід. Внаслідок зменшення сил, ограничив Галєр цілу офензиву в районі на північ від Дністра по лінію: Гнила Липа — Вільшаниця — Скварява — Ожидів — лінія Стиру. Тільки частинам на полудне від Дністра наказав як найбільший поспіх, щоби як найскорше получилися з Румунами.

Цього 25. травня вислав президент Мирової Конференції (Вільзон) радіотелєґрафічну депешу з Парижа до польського уряду, в якій каже, що не хоче вірити в те, що мимо приречення, зложеного Галєром, його війська все таки вжито до операцій у Східній Галичині.

Слідуючого дня, це є 26. травня, ситуація українських військ на полудне від Дністра значно погіршилася, а навіть стала катастрофальною. Польські відділи безупинно натискали на 2. Бригаду, яка щораз дальше відступала, а тому й курені „Групи Гофмана" мусіли рівнож відступати, без бою. III/24. курінь пор. Бізанца відійшов через Підгірки та обсадив міст на Лімниці між Калушем а Вістовою. Куди відступали інші курені групи, не знаємо. Але був приказ, що з огляду на упадок Станиславова й виступ румунів, група відступить через Галич за Дністер; відворот мав розпочатися з лівого крила. Тимчасом це було тяжко перевести, бо поляки заняли Копанку а з Мостищ і Кропивника напирали на Калуш. Курені Станіміра й Тарнавського відступили з Калуша без втрат. А інші курені групи попали в страшну паніку. Причина цього мала бути така: Ще ті курені не вспіли відіслати обозів, як від сторони Калуша побачили польських їздців; тоді все стало втікати, залишаючи обози й навіть оружжя. Втікали зразу на Станиславів, але коли дещо опамяталися, завернули на Галич. Остаточно всі частини „Групи Гофмана" перейшли ніччю з 26. на 27. травня на лівий беріг Дністра через міст у Галичі, зробивши дорогу з Калуша через Вістову, Боднарів і Комарів та заночували напроти Галича в селах: Тустань, Семиківці й Межигірці; артилєрія групи примістилася в Устю Зеленім і Петрилові. Курені, що попали в паніку, мали великі втрати. Найбільше потерпів курінь Коробейка, що втратив багато людей, всі скоростріли, весь обоз і кухні. Також великі втрати мав IV. курінь У. С. С. пор. Струця й III/24. курінь пор. Бізанца, якого стан змалів до 90 стрільців і кількох старшин. Курінь пор. Підгірного втратив тоді 1 набірний віз з харчами[15]).

Причина тієї паніки була, здається, безпідставна. Цих кількох польських кавалєристів, що появилося від сторони Калуша, це була або стежа, або слабий летючий відділ 4. дивізії, який можна було легко прогнати. Сама ж 4. дивізія посунулася тільки незначно вперід до лінії Гуменів — Негівці — Перекоси — Протеси — Цвітова, а 3. дивізія леґіон. дійшла була до ріки Чечви. (Hupert: „Zajęcie..." 73).

На інших відтинках фронту ситуація представлялася так. Румуни (їх 8. дивізія) заняли Коломию та дійшли до лінії Незвиська (над Дністром) — Отинія — Надвірна. Польський відділ, що заняв був Турку над Стриєм, обсадив пограниччя Галичини між Сянками а Лавочним. А в центрі фронту група Єнджеєвського посунулася по лінію: Перемишляни — Ганачів — Глиняни — Балучин. (Hupert: „Zajęcie..." 73).

Щоби утруднити польським військам похід, 2/III. саперська сотня, приділена по відступі з-під Львова до 2. Коломийської Бригади от. Тінкля, висадила 26. V. кілька малих мостів на Лімниці, 27. V. залізнодорожний міст коло Єзуполя (на Дністрі), а о 23. годині цьогож дня й міст на Дністрі

[14]) На основі рукописів о. д-ра П. Вергуна й п. Кривоносюка та записок бл. п. сот. Омеляна Брандюра.

[15]) На основі рукописів о. д-ра П. Вергуна, п. П. Кривоносюка й записок бл. п. сот. Ом. Брандюра.

в Галичі. Знищення мостів було дуже ґрунтовне[16]).

23. Обсада панцирного поїзду ч. 2. Обсада панцирника ч. 2, що свій провізоричний поїзд, по забранню скорострілів, запалила й пустила на стацію Дрогобич, (диви 7—8. число „Літопису Ч. К.", стор. 33) подалася була на Стрий а звідси відїхала поїздом до Станиславова, де знову дістала провізоричний панцирник з російською гарматою. Ним виїхала до Долини, бо фронт був тоді над Свічою. По проломанню фронту поляками, відступив панцирник на Калуш, де був, як вже згадано в передпопереднім числі (стор. 21), великий склад муніції, про який здається всі українські команди забули. Чет. Верхола підпалив цей склад, бо забрати хочби дещо з него не було сили, а польські відділи наближалися дуже скоро. Звідси поїхав панцирник на стацію Тязів (коло Станиславова). Дальше вже не міг їхати, бо цілий шлях аж до Станиславова був затарасований поїздами з ріжним майном, оружжям, муніцією, одягами, упряжжю і т. д. Сі потяги були вже без жадної обслуги; тільки кількох ранених і хорих находилося в них. В машинах ще догасав огонь. Обсада панцирника зрозуміла, що це все напевно дістанеться противникови, тому наказала селянам забрати хорих і ранених на підводи й завезти до сусідних сіл та розібрати з цего майна на поїздах скільки зможуть; решту старалася знищити. З цього затарасованого шляху панцирник вже не міг виїхати. Тому обсада знищила його а сама подалася пішки до Галича, а звідси під Нижнів, де були частини „Групи Гофмана". Тут приділено всіх до піхотних частин[17]).

24. Здовж лівого берега Дністра. В слідуючих двох днях, це є 27 і 28. V. подалися частини „Групи Гофмана" здовж Дністра в напрямі Золотої Липи та заняли такі становища: II. курінь Станіміра Довге й Устє Зелене, I. кур. Тарнавського Луку й беріг Дністра до Петрилова, III/24. кур. Бізанца Петрилів. Три прочі розбиті курені, а це Коробейка, Підгірного й Струця, збиралися в Устю Зеленім. Тут прийшов ще курінь пор. Панькова, що залишився як резерва 8. Самбірської Бригади. Батерії групи рівнож в районі Устє Зелене — Петрилів, команда групи в Устю Зеленім. Завданням групи була охорона лівого берега Дністра. Тому команда видала приказ зібрати всі човни й пороми та взяти їх в охорону. В цьому районі частини дещо відпочали та реорганізувалися; рівнож виловлювали дезертирів. III/24. курінь приділив до своїх сотень 75 дезертирів зі самого Петрилова[18]).

30. V. відступили на приказ частини „Групи Гофмана" без бою над Золоту Липу та заняли такі становища: I. кур. пор. Тарнавського Нижнів, III/24. кур. пор. Бізанца Бобрівники й Ляцьке, II. кур. сот. Станіміра Лазарівку, курінь пор. Панькова Нисколизи. Дальше на право лучила 2. Бригада. Батерії групи в районі Нижнева. Команда групи в Комарівці. „Група Сіяка" зложена з інтелігентів і учеників, що стояла дотепер перед Нижневом, уступила цього дня під напором на лівий беріг Дністра. „Група Гофмана" перебула на занятих становищах $3^1/_2$ дня. Противник не показувався, тільки його артилерія час до часу стріляла. Міст на Дністрі під Нижневом знищила „Група Сіяка"[19]).

1. червня батерії групи сильно острілювали Нижнів, зглядно костел, бо попередного дня через телефонічний підслух довідалися, що в неділю 1. VI. о 9. год. підуть польські відділи на Богослуження[20]).

2. VI. відступила „Група Гофмана" на лінію ріки Стрипи, а 6. VI. за лінію потока Джурина. (Про це буде мова в IV. части Історії 8-ої Гал. Бригади).

[16]) Диви: Сот. У. Г. А. Ярий Р.: „День слави в історії наших саперів. (Витяг із воєнного дневника 2./III. сап. сотні)", в календарі „Черв. Калини" на 1925. р., стор. 93—95.

[17]) На основі дуже точних інформацій п. Омеляна Верхоли.

[18]) На основі рукописів о. д-ра П. Вергуна, п. Кривоносюка та записок бл. п. сот. Ом. Бранднера.

[19]) На основі рукописів о. д-ра П. Вергуна, п. Кривоносюка та записок бл. п. сот. Ом. Бранднера.

[20]) На основі записок бл. п. сот. Ом. Бранднера.

БІБЛІОҐРАФІЯ

СПИСОК ЖЕРЕЛ ДО ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ВИЗВОЛЬНОЇ ВІЙНИ 1914-1921 РР.

I. III

Протест Холмського Виконавчого Комітету. „Розвага". Фрайштадт 1918. 4°, ч. 26, ст. 4—5.

Проти польської протиукраїнської роботи.

Протести проти розстрілу Богданівців у ніч св. Пантелеймона. „Вістник Союзу Визв. України". Відень 1917. 4°. ч. 40 (170), ст. 639; ч. 41 (171), ст. 654—655.

Проти Центральної Української Ради та творення українського війська. „Вістник Союза Визв. України". Відень 1917. 4°. ч. 32 (162), ст. 499.

Про українські повстання. Соколовський і сусідні ґрупи. Камянець Подільський. 1919. 16°, ст. 16, ціна 5 р. Вид. Бібл. „Стрільця" ч. 6.

Про успіх на фронті Республиканської Армії. Плякат ч. 36. Вид. Міністерства Праці і Інформацій.

Преф. Іван Боберський. „Сокільські Вісти" Львів 1933. 4°. ч. 5. ст. 2—3.

Біоґрафічний нарис з порт.

ВІД ВИДАВНИЦТВА.

Вже розпочали ми працю над зібранням матеріялу для „ПРОПАМЯТНОЇ КНИГИ У. Г. А.".

Пригадуємо наш поклик що його поміщено в „ЛІТОПИСІ ЧЕРВОНОЇ КАЛИНИ" ч. 11.

ПОСМЕРТНІ ЗГАДКИ

† МИХАЙЛО ДАЦКІВ

четар У. Г. А., помер 16. IX. 1935 в Берліні.

Зійшов в могилу ще один з тих, які держали до 1920 р. жовто-блакитний прапор, які несли його від Перемишля — Львова, через лани Галичини аж у престольний Київ а потім розсіялися з Чотирокутника Смерти по білому світі, щоб ждати — нового Воскресного Дня.

Михайло Дацків народився 28 травня 1887. р. в с. Вінняві, Львівського повіту. У Львові покінчив ґімназію і теольоґію. В часі світової війни служив в австрійській армії а від 1. XI 1918 р. в УГА а саме в 7-мій Бриґаді, де сповняв обовязки найперше ком. чети а потім старшини для доручень. В цьому характері їздив він в листопаді 1919 р. до „русских“ союзників. Тодішні його враження списані в статті: Як звязковий старшина у Деникінців („Літопис Червон. Калини 1933. X.“). В 1920 р. в складі Бриґади ген. Кравса перейшов на Закарп. Україну.

В 1923 р. виїхав Дацків до Німеччини. По кількамісячному побуті в Мінхені, перенісся до Східних Прус а в 1925 р. на стало до Берліна, щоб там працювати в ріжних українських організаціях. Невідрадні відносини еміґрації і підшепти ріжних злих духів мало не зіпхнули Покійного в один час на шлях духової капітуляції і зневіри. Та пройнятий ще з дитячих літ патріотизмом, Дацків завернув з дороги розпуки і помер вірний національній ідеї.

По Небіщикові залишилася цінна спадщина — його Дневник, в якому представлено долю Бриґади Кравса аж до її інтернування чехословацькою владою.

Подав **О. Думін.**

АДМІНІСТРАЦІЯ просить П. Т. Передплатників вирівнати обовязково передплату до кінця 1935 р. Залягаючим передплатникам висилає Адміністрація почтові інкасові доручення з рахунком залеглости та просить їх викупити.

„ЛІТОПИС ЧЕРВОНОЇ КАЛИНИ“

ІЛЮСТРОВАНИЙ ЖУРНАЛ ІСТОРІЇ ТА ПОБУТУ

VII. річник / Число 12. / Грудень 1935.

ЗМІСТ:

Редаґує: *В. Софронів-Левицький* Відповідальний редактор: *Петро Пасіка*

З друкарні Наукового Товариства ім. Шевченка

ПОДЯКА.

Оцим почуваюся до бовязку зложити подяку Товариству взаїмних обезпечень на життя „КАРПАТІЯ" у Львові за скоре й без зайвих труднощів виплачення повної обезпеченої суми по моїй бл. п. матері Марії Посипанковій в Лучанах п. Ходорів.

Скоре й акуратне виплачення обезпеченої суми уповажнює мене поручити це одиноке українське Товариство обезпечень на життя „КАРПАТІЯ" у Львові найширшим кругам української суспільности.

Наталія Посипанко.

Вирівнюйте залеглости!

ЗМІСТ:

Редакція, Окладинка, Ілюстрації до геройств — Др. І. Іванець.

Вже вийшов

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР-АЛЬМАНАХ „ЧЕРВОНОЇ КАЛИНИ“ на рік 1936.

Нова мистецька обгортка!

Богатий зміст!

Цікаві ілюстрації!

Ціна 1·50 зол., з пересилкою 1·85.

Дістати можна по всіх українських книгарнях або у Видавництві „ЧЕРВОНА КАЛИНА“ Львів, вул. Зіморовича 20.